

Prikaz izbjeglica i migranata na fotografijama u Jutarnjem listu, Večernjem listu, Globusu i Nacionalu

---

Lakoš, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:054463>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

Lucija Lakoš

PRIKAZ IZBJEGLICA I MIGRANATA NA FOTOGRAFIJAMA U
JUTARNJEM LISTU, VEČERNJEM LISTU, NACIONALU I
GLOBUSU

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2017.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

PRIKAZ IZBJEGLICA I MIGRANATA NA FOTOGRAFIJAMA U
*JUTARNJEM LISTU, VEČERNJEM LISTU, NACIONALU I
GLOBUSU*

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Viktorija Car

Studentica: Lucija Lakoš

Zagreb, lipanj 2017.

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem da sam diplomski rad „Prikaz izbjeglica i migranata na fotografijama u *Jutarnjem listu*, *Večernjem listu*, *Nacionalu* i *Globusu*“, koji sam predala na ocjenu mentorici izv. prof. dr. sc. Viktoriji Car, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Lucija Lakoš

SADRŽAJ

POPIS ILUSTRACIJA.....	VI
1. UVOD – SLIKA GOVORI TISUĆU RIJEČI.....	1
2. TEORIJSKA RAZRADA IZBJEGLIČKOG PITANJA – TKO JE TKO?	2
2.1. Je li baš tako jednostavno?	5
2.1.1. Stanje na terenu	6
2.2. Pravni okvir o migracijama	7
2.3. A gdje je u svemu tome Hrvatska?	9
3. MEDIJSKA KONSTRUKCIJA STVARNOSTI KROZ FOTOGRAFIJU	10
3.1. Novinska fotografija	11
3.2. Moć vizualnog	13
4. O ISTRAŽIVANJU.....	14
4.1. Cilj i zadaće istraživanja.....	14
4.2. Istraživačka pitanja	15
4.3. Metodološki okvir istraživanja	15
4.3.1. Analiza narativa	17
4.3.2. Semiotika	18
4.3.3. Analiza diskursa.....	19
4.4. Definicija pojmova na kojima se temelji analiza fotografija.....	20
4.4.1. Elementi narativa	20
4.4.2. Kategorije za analizu fotografija.....	21
5. IZBJEGLICE I MIGRANTI KAO ŽRTVE NA PUTU S MNOGO PREPREKA.....	22
5.1. Prepreka u vidu ograde	22
5.2. Put koji život znači	26
5.3. „Mi“ smo uvijek bolji od „njih“	29
5.4. Jesu li izbjeglice žrtve?.....	32
5.5. Muške snage	36
6. FOTOGRAFIJE KOJE OSTAJU U PAMĆENJU.....	40
6.1. Ne ostavljaju ravnodušnim	43
7. ZAKLJUČAK	48
8. POPIS LITERATURE	51
INTERNETSKE STRANICE:	53
SAŽETAK.....	55

SUMMARY	56
PRILOZI.....	57

POPIS ILUSTRACIJA

Slika 1. Večernji list, 20.9.2015., Specijal, 30 str.	22
Slika 2. Večernji list, 2.10.2015., 10. str.	23
Slika 3. Jutarnji list, 29.02.2016., 8.-9. str.	24
Slika 4. Jutarnji list, 01.03.2016., 10. str.	25
Slika 5. Nacional, 27.02.2016., 34. str.	26
Slika 6. Globus, 09.10.2015., 55. str.	27
Slika 7. Večernji list, 20.09.2015., 7. str.	28
Slika 8. Globus, 18.12.2015., 64. str.	30
Slika 9. Globus, 09.10.2015., 11. str.	31
Slika 10. Večernji list, 12.11.2015., 12. str.	31
Slika 11. Večernji list, 20.10.2015., 5. str.	33
Slika 12. Jutarnji list, 18.09.2015., naslovnica.....	34
Slika 13. Večernji list, 02.02.2016., 5. str.	35
Slika 14. Jutarnji list, 16.09.2015., naslovnica.....	37
Slika 15. Jutarnji list, 18.09.2015., 9. str.	38
Slika 16. Večernji list, 02.12.2015., 9. str.	39
Slika 17. The Terror of War, 1972.	41
Slika 18. Flag raising on Iwo Jima, 1945.	41
Slika 19. V-J Day in Times Square, 1945.	41
Slika 20. Starving Child and Vulture, 1993.	42
Slika 21. Alan Kurdi, 2015.....	42
Slika 22. Jutarnji list, 17.09.2015., naslovnica.....	44
Slika 23. Jutarnji list, 19.09.2015., naslovnica.....	45
Slika 24. Večernji list, 09.12.2015., 5. str.	45
Slika 25. Večernji list, 21.10.2015., naslovnica.....	46

1. UVOD – SLIKA GOVORI TISUĆU RIJEČI

Pojačan priljev migranata i izbjeglica s Bliskog Istoka obilježio je 2015. i 2016. godinu. Ta je pojava i sve ono što je popratno došlo s njom zapravo toliko uzburkala javnost i medije, uznemirila svakodnevni život, da se u nekim medijima 2015. godina počela nazivati „godinom izbjeglica“. Strasti su i trebale biti uzburkane, a tenzije podignute zato što to nije nova pojava. Već se nekoliko mjeseci prije tog velikog izbjegličkog vala, u Hrvatskoj zapravo prvog izbjegličkog vala osoba s Bliskog Istoka i Afrike, bilježi pojačan priljev ljudi iz Sirije, Afganistana i Iraka u Europu. Danima, tjednima i mjesecima gledali smo fotografije iznemoglih i umornih ljudi, koji su došli iz dalekih krajeva svijeta u potrazi za nečim boljim i sigurnijim. Ponekad bi se pojavila i fotografija koja nam je na lica izmamila osmijehe i u nama još više pojačala osjećaj solidarnosti i želje za pomaganjem. Komentari u javnosti bili su različiti – od potpuno negativnih, moglo bi se reći i fašističkih pobuna i prosvjeda, do potpuno suprotnih pozitivnih akcija solidarnosti. Česti komentar koji se u medijima i na društvenim mrežama mogao čuti i pročitati bio je „Pa i oni su samo ljudi“ ili „To smo bili mi prije 25 godina“. Takvi komentari doveli su do razmišljanja i istraživanja što se zapravo na Bliskom istoku događa, tko su ti ljudi i odakle dolaze; kuda su sve prošli i kako su stigli tu? Daljnje promišljanje o toj temi dovodi do pitanja kakva je njihova budućnost, kako će se oni kao pridošlice uklopiti u novi svijet i na kraju krajeva, kako ih uopće nazivati, jesu li oni izbjeglice ili migranti? Kako se onda u tu priču uklapa pojam tražitelja azila? Zašto je u Europi podignuta panika i koji su mogući načini rješavanja nastale situacije? Medijska pozadina svega toga posebno je zanimljivo pitanje zato što, htjeli mi to priznati ili ne, tuđe mišljenje, a pogotovo izrečeno tuđe mišljenje, utječe na naše stavove i naše postupke. U ovom su slučaju mediji uvjetovali kako će se o izbjeglicama govoriti, koje će se slike prenositi te na kraju krajeva, kako će izbjeglice i migranti biti reprezentirani u medijima i javnosti. Posebno je zanimljivo to promatrati kroz fotografije. Uobičajena je uzrečica da slika govori više od tisuću riječi. U ovom radu pokušat će se promotriti što fotografije kažu o ovoj situaciji i govore li zaista više od tisuću riječi.

2. TEORIJSKA RAZRADA IZBJEGLIČKOG PITANJA – TKO JE TKO?

Izbjeglica, migrant ili azilant – pitanje je čija se aktualnost višestruko povećala u trenutku kada su u Hrvatsku počele navirati tisuće i tisuće ljudi iz bliskoistočnih i afričkih zemalja koje su zbog rata ili ekonomske krize u vlastitim državama bolju budućnost odlučile potražiti na europskom tlu. Put ih je vodio preko Lijepe naše. Ono što je trajalo već nekoliko mjeseci, ali je najviše u središte pozornosti javnosti domaćih medija došlo krajem ljeta i početkom jeseni 2015. godine, nazvali su izbjegličkom ili migrantskom krizom. Međutim, između tih pojmova, izbjeglica i migrant, postoji velika razlika koja se ne ogleda samo u njihovom denotativnom, već i konotativnom značenju. Kad se u priču umiješaju i pojmovi azilanata i tražitelja azila, stvari postaju dodatno zbunjujuće.

Hrvatska je još 1992. godine, za vrijeme Domovinskog rata, podijelila sustav potrebitih osoba na četiri kategorije – prognanike, povratnike, izbjeglice i izbjeglice u tranzitu (Esterajher, 2015: 16). “Izbjeglice su bile hrvatski državljani koji su izbjegli ili nakon progonstva smješteni u trećim zemljama, kao i strani državljani (posebice iz Bosne i Hercegovine te Srbije) koji su bili prognani ili su zbog opravdanog straha i opasnosti za život u svojoj državi izbjegli u Hrvatsku“ (Esterajher, 2015: 16). Termin kojim bi se mogli opisati ljudi koji su obilježili kraj 2015. godine i početak 2016. godine i to ne samo u Hrvatskoj, već i u Europi, su izbjeglice u tranzitu. Već su '92. izbjeglice u tranzitu u Hrvatskoj definirane kao „strani državljani koji su zbog opravdanog straha i opasnosti za svoj život u državi svog državljanstva, našle privremeno utočište u Hrvatskoj kao prvoj susjednoj zemlji do odlaska za treće zemlje, za koje su imale potrebne dokumente“ (*Ibid.*). Na posljednjem dijelu objašnjenja dolazi do komplikacija jer je situacija specifičnija nego što to definicije, zakoni i propisi mogu predvidjeti. Hrvatska definicija izbjeglice većim dijelom potječe iz definicije Konvencije o statusu izbjeglica iz 1951. godine koja kaže da je „izbjeglica osoba koja se ne nalazi u zemlji svog državljanstva i koja se zbog osnovanog straha od proganjanja zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili zbog političkog mišljenja ne može, ili se zbog tog straha ne želi staviti pod zaštitu dotične države; ili je osoba bez državljanstva koja se nalazi izvan zemlje prethodnog boravišta, a koja se ne može, ili se zbog tog straha ne želi vratiti u tu državu“ (Lalić Novak i Kraljević, 2014: 17). Izbjeglica može biti definirana i *prima facie*, odnosno, radi se o osobi koju neka država i UNHCR smatra izbjeglicom „...na temelju objektivnih kriterija vezanih uz okolnosti u zemlji podrijetla, a bez prethodnog

pojedinačnog određivanja statusa izbjeglice“ (*Ibid.*). S obzirom na to da izbjeglice i migranti dolaze s Bliskog Istoka ili Afrike, poznato je da Hrvatska nije treća zemlja koja se spominje u hrvatskoj definiciji izbjeglice no, s obzirom na okolnosti, ta definicija i dalje obuhvaća sve one koji su u masama počeli pristizati u Europu (a time i Hrvatsku) u posljednje tri godine, posebno u razdoblju od rujna 2015. godine do ožujka 2016. godine.

I dok oko pojma izbjeglica postoji barem relativni konsenzus, pojam migrant ima nekoliko definicija. Ujedinjeni narodi kao migranta klasificiraju pojedinca koji „ (...) boravi u drugoj zemlji dulje od jedne godine, bez obzira na razloge i načine migriranja“ (Lalić Novak i Kraljević, 2014: 16). S obzirom na suvremene okolnosti i miješanje ovih klasifikacija do granica nerazpoznatljivosti, sve se češće govori o mješovitim migracijskim tokovima (*Ibid.*). Tražitelj azila pak, stranac je koji podnese zahtjev za azil (*Ibid.*: 17), a slijedom toga može se zaključiti da je azilant svaka osoba stranog porijekla koja taj azil i dobije. Migracije je moguće razlikovati prema nekoliko kriterija, od čega treba izdvojiti kriterij motiva i kriterij dobrovoljnosti (*Ibid.*: 16). Prema kriteriju motiva migracije dijelimo na ekonomske i neekonomske (uzrokovane obiteljskim, obrazovnim prilikama i potrebama i sl.), dok se po kriteriju dobrovoljnosti migracije dijele na, dakako, dobrovoljne i prisilne (*Ibid.*). Dobrovoljne su potaknute osobnim razlozima i uključuju primjerice osobne migracije, migracije radi spajanja obitelji i slično, dok su prisilne uzrokovane strahom od progona ili ratom, oružanim sukobom te masovnim kršenjem ljudskih prava te mogu biti pojedinačne ili masovne (*Ibid.*). Tu treba dodati i kriterij legalnosti po kojem razlikujemo zakonite ili legalne migracije kada osoba migrira uz potrebne dokumente i dozvole te nezakonite koje „uključuju nedopušteni prelazak granice i boravka u drugoj državi“ (*Ibid.*).

Brojni pravilnici i zakoni definiraju i opisuju pojmove te propisuju odredbe vezane za izbjeglice i migrante donose problematiku na svoj način, kroz činjenice i upute, kao i direktna određenja, no ova je tematika puno dublji društveni fenomen. Konkretno, kada spominjemo izbjeglice i migrante u kontekstu Europe (a ni ostatak Zapadnog svijeta nije puno naprednijiuzmu li se u obzir recentna politička zbivanja) govorimo o dihotomiji, socijalnoj podjeli, Europi koja „(...) uspostavlja jasnu granicu između Mi (Europljani) i Oni (stranci)“ (Milardović, 2014: 8). Konflikt između Mi i Oni uzrokovan je „ (...) egzistencijalnim pitanjima izazvanima konkurencijom i strahom od gubitka vlastite egzistencije, iracionalnim strahom od stranaca“ (Milardović, 2013: 23). U krajnjem slučaju ovaj konflikt može dovesti do pojave ksenofobije – neprijateljstva, straha i mržnje ili predrasuda prema strancima (*Ibid.*).

Kako donosi zbornik *Stranci pred vratima Europe* (Milardović, 2014), pravljenje i postojanje takve razlike nije ništa novo u povijesti Europe – ona se može naći još u staroj Grčkoj i Rimskom Carstvu. Nadalje, ni pojam stranca nije ništa novo, on se pojavljuje u svim etapama povijesti. Razlika je u tome kako se mi odnosimo prema strancu – prema toj komponenti on može biti definiran kao Drugi (u odnosu na nas) (*Ibid.*:11). Prema tome, postoje Prvi (oni koji pripadaju grupi) i Drugi (oni koji se nalaze izvan nje), a čimbenici za to raspoznavanje su jezik ili kultura (*Ibid.*). „Prvi znači identitet, a Drugi razliku“ (*Ibid.*).

Međutim, u svom tekstu „Identitet kao dispozitiv moći“ unutar zbornika *Stranci pred vratima Europe* (Milardović, 2014), autor teksta Žarko Paić donosi tezu da je u suvremenim raspravama o nesvodivosti Drugoga u ontologijsko-etičkom smislu „ (...) nesumnjivo da diskurs identiteta ne označava raspuklinu koja odvaja 'nas' (X – npr. Europljane ili Amerikance) od 'njih' (Y – npr. neeuropljane ili neamerikance) na temelju urođenosti/porijekla“ (Paić, 2014: 31). Ako koncept identiteta postavljamo u okvire različitosti kultura i kulturnih vrijednosti, onda je ključno ono što dvije razdvojene strane povezuje, a ne razdvaja (*Ibid.*). Kad se govori o prihvaćanju Drugoga, prihvaćanju druge kulture i stapanju jedne kulture s drugom, neizbježno je spomenuti i pojam multikulturalizma. Ovaj je pojam nemoguće jednoznačno odrediti te je puno praktičnije multikulturalizam shvaćati u kontekstu njegove neodređenosti prema bilo kakvom shvaćanju kulture (*Ibid.*: 22). Naime, nije riječ samo o supostojanju više kultura unutar federacije, konfederacije ili projektu kao što je Europska unija, već je pojam od samih svojih početaka uporabe „(...) trebao 'pacificirati' zahtjeve izvornih etničkih skupina (manjina) za priznanjem da je njihova kultura tijekom moderne povijesti bila izložena uništenju najgrozomornijim sredstvima kolonijalne politike, a narod doveden do ruba biološke opstojnosti“ (Paić, 2014: 32). Stoga bi problem s prihvaćanjem izbjeglica i migranata koji se dogodio u onom trenutku kada je u Europu pristigao veći broj istih, mogao ležati u činjenici da se u procesu prenošenja politike s nacionalne na nadnacionalnu razinu kao što je Europska unija, prenosi i problem pravno-političkog definiranja multikulturalizma kao europske politike priznanja Drugoga (*Ibid.*: 34). Europska unija i europske države se, kao i druga moderna zapadnjačka društva, već duže vremena nalaze u problemu definiranja vlastitog identiteta (Paić, 2014: 35). Stoga, kada se govori o kraju ili apokalipsi multikulturalizma, njegovom krahu, zapravo se govori o kraju promašene politike koja je Drugoga pokušavala integrirati u društvo politkom bilo kakve asimilacije (*Ibid.*: 38). Dolazi se do zaključka da „(...) ovdje nije riječ o propasti nacionalno-državnih politika integracije stranaca/useljenika, nego je stvar u krizi transnacionalne politike

građanstva/državljanstva za postglobalno doba“ (*Ibid.*). Koncept multikulturalizma zapravo je služio samo kao alat za koordiniranje različitih kulturnih identiteta i sadrži nekoliko negativnih značajki (Benčić i dr., 2006: 11). U posljednje su vrijeme u europskim državama česta ograničavanja nekih prava kulturnih manjina (npr. odijevanje muslimanki u Francuskoj ili Nizozemskoj), a takva ograničenja „(...) mogu uzrokovati solidarizaciju kulturne grupe s pojedincima zahvaćenim takvim odredbama i njihovo udaljavanje, pa čak i getoizaciju od ostalih kulturnih grupa u državi“ (*Ibid.*: 12). Tako se proces integracije vraća umjesto napreduje. Kao negativnu stranu multikulturalizma ističe se i njegovo percipiranje samo s kulturne strane, dok se zanemaruje politički aspekt djelovanja pojedinca (*Ibid.*: 13).

2.1. Je li baš tako jednostavno?

Kao što je već spomenuto u tekstu, migracije nisu ništa novo ni neobično. One su se događale kroz cijelu povijest ljudske vrste i sa sobom su uvijek donosile pozitivne i (neizbježno) negativne učinke. „Svijet upravo svjedoči najvećem valu masovnih migracija od Drugog svjetskog rata – a najdramatičniji primjer ovog fenomena događa se na Sredozemnom moru“, u svojoj je knjizi *Nova Odiseja* napisao novinar *Guardiana* Patrick Kingsley (2016: 18). Dok je broj izbjeglica preko Sredozemnog mora u brodovima i čamcima 2014. i 2015. godine bio oko 1,2 milijuna ljudi, do kraja 2018. godine očekuje se čak tri milijuna takvih pokušaja (*Ibid.*). Većinu izbjeglica koji pristižu čine Sirijci, Afganistanci i Iranci (*Ibid.*: 41). Okvirne priče o ratovima u Afganistanu i Iraku većinom su nam poznate iz medija, no što se događa u Siriji? Situacija je kompliciranija nego što se to čini.

UNHCR, organizacija za pomoć izbjeglicama pri UN-u (UNHCR.org, 2017), donosi podatke o gotovo 5 milijuna sirijskih izbjeglica (UNHCR.org, 2017). Ovi podatci uključuju 2 milijuna sirijskih izbjeglica u Egiptu, Iraku, Jordanu i Libanonu, 2,9 milijuna izbjeglica u Turskoj te više od 29 tisuća sirijskih izbjeglica registriranih u Sjevernoj Africi (UNHCR.org, 2017.).

Sukob u Siriji započeo je 2011. godine kada je novopečeni predsjednik Bashar Al-Assad na demonstrante otvorio vojničku vatru i pobio nekoliko desetaka ljudi (Kingsley, 2016: 30). Demonstracije su bile dio tzv. Arapskog proljeća, tijekom kojeg su se u više bliskoistočnih zemalja odvijale demonstracije i pobune protiv formalne vlasti, no demonstracije u studenom 2011. u Damasku bile su uzrokovane mučenjem i ubijanjem dječaka koji su u ožujku iste godine ispisali proturežimske grafite (*Ibid.*). Ubijanje je počelo uzimati maha, a vojnici koji se

dezertirali iz Assadove vojske ujedinili su se pod nazivom Slobodna sirijska vojska i počeli zauzimati dijelove države (*Ibid.*). Godine 2012. pobuna je prerasla u rat (*Ibid.*). Pobunjenike su polako počeli preuzimati džihadisti, a u sjevernoj Siriji počinje znatnije napredovati skupina koja će se nazvati Islamskom državom (*Ibid.*: 34). Sve se dodatno komplicira kad se u cijelu priču uključuju razni vanjski interesenti – svaka od uključenih zemalja ima vlastiti interes. Tako predsjednika Bashara Al-Assada navodno podupiru Rusija, Iran i libanonski Hezbollah, dok pobunjenici na svojoj strani imaju SAD (koji predvodi koaliciju Zapadnih zemalja), Tursku i Gulfske države (The Atlantic, 2017). Posebne probleme stvara ISIL – The Islamic State of Iraq and the Levant, teroristička organizacija koja se pojavila nedugo nakon početka sirijskih sukoba i sije strah i po ostatku zemaljske kugle. Tu je i sveprisutan rat između Sunita i Šijita čiji sukobi traju već stoljećima. U razrušenoj zemlji najviše pate nevini civili koji baš iz ovih razloga bježe kako bi spasili živu glavu. Na svom putu do boljeg života koji vide u Njemačkoj ili skandinavskim zemljama prolaze tisuće kilometara kroz nekoliko država, nailaze na bandite i surađuju s krijumčarima, riskiraju živote kroz pustinju i preko mora, u neadekvatnim vozilima i plovilima, sve kako bi dospjeli na europsko tlo. Kad stignu na početak svog europskog puta dočekuju ih nove nedaće, rute prepune zapreka, putovanja bez odgovarajućih dokumenata, glad i žeđ, nespavanje ili spavanje po kolodvorima i na otvorenom, sve kako bi stigli u državu koja će ih možda vratiti na početak putovanja.

U 2015. godini 850 000 izbjeglica pristiglo je u Europu na ovaj ili onaj način (Kingsley, 2016: 21). „Ali to je tek 0,2 posto ukupnog stanovništva EU-a koje ugrubo broji 500 milijuna i izvedivo je da takav pritek najbogatiji kontinent na svijetu apsorbira, ako – i samo ako – se s njim postupa kako treba“ (*Ibid.*). Dobar primjer za to je Libanon, susjedna sirijska država od 4,5 milijuna stanovnika, koja je 2015. godine primila 1,2 milijuna sirijskih izbjeglica (*Ibid.*).

2.1.1. Stanje na terenu

Prema izvještaju Frontexa, agencije za europsku graničnu i obalnu stražu, do kraja veljače 2017. godine, na granice Europske unije, raznim je rutama došlo 10 900 izbjeglica (Frontex.europa.eu, 2017). To je povećanje od 46 % u odnosu na siječanj 2017., ali i smanjenje od 10 % u odnosu na isti mjesec prošle godine (Frontex.europa.eu, 2017). Usprkos lošim vremenskim uvjetima, najviše je izbjeglica stiglo plovilima u talijanske vode i to njih 9000 tisuća, dok je na grčke otoke pristiglo nešto više o tisuću izbjeglica (Frontex.europa.eu,

2017). Na vanjske granice Europske unije na zapadnobalkanskoj ruti pristiglo je nešto manje od 1 000 izbjeglica, što je za 36 % manje nego u siječnju ove godine i 3 % manje nego u istom razdoblju lani (Frontex.europa.eu, 2017).

2.2. Pravni okvir o migracijama

„Međunarodno migracijsko pravo međunarodni je pravni okvir za upravljanje migracijama, 'kišobran' koji obuhvaća raznolikost načela i pravila koja zajedno određuju međunarodne obveze država u odnosu prema migrantima“ (Grga, 2014: 140) Temeljni dokument koji podupire međunarodno migracijsko pravo je Opća deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. koja donosi niz članaka koji ističu slobodu kretanja, slobodu traženja azila i utočišta, jamči sigurnost na bilo kojoj osnovi te daje definiciju izbjeglica (*Ibid.*).

Europske su se politike azila i migracija počele razvijati od sredine 80-ih godina prošlog stoljeća i to s idejom da se nađe rješenje za neravnomjernu i neravnopravnu raspodjelu izbjegličkih i migracijskih kretanja u državama članicama Unije te da se smanje migracijski pritisci na granice (Baričević, 2015: 5). Prvi važniji dokument koji se u tom kontekstu spominje je Amsterdamski ugovor, a kao jedan od većih problema definirana je činjenica „(...) da se većina izbjeglica dotada nastojala nastaniti u nekolicini članica Unije, odnosno procjena čelnika da će takve tendencije ojačati ukidanjem graničnih kontrola među državama članicama“ (Baričević, 2015: 6). U medijima i javnosti najviše se spominje *Dublińska konvencija* iz 1990. godine koja propisuje da je „(...) odgovornost za rješavanje azilnog zahtjeva na članici Unije u kojoj je tražitelj prvo predao zahtjev, odnosno na zemlji članici kroz koju je tražitelj prvo prošao na putu do zemlje destinacije“ (*Ibid.*). Ovakvo rješenje omogućuje državama članicama da zadrže kontrolu nad svojim granicama, no *Dublińska konvencija* upitna je i sporna sa stajališta ljudskih i izbjegličkih prava (*Ibid.*). Osim toga, istraživanja pokazuju da izbjeglice putuju do i azile traže u zemljama koje im pružaju bolju uređenost sustava azila, koje imaju bolje kulturne politike te pružaju bolju mogućnost integracije, ali imaju i bolje ekonomske prilike (*Ibid.*: 7). S početkom suvremene izbjegličke krize, međusobni razgovori konvencije država članica intenzivirale su se, a donesen je i Europski migracijski program u kojem je zatraženo da države članice preuzmu određenu kvotu izbjeglica i tako rasterete izbjeglicama preopterećene zemlje kao što su Italija i Grčka (*Ibid.*: 8). Osim što je prijedlog kvote već u startu naišao na otpor dijela članica, Vedrana

Baričević u svom tekstu *Izbjeglička i migracijska pitanja kao izvor trajne krize Europske unije: neuspjeh europskih politika azila i migracija* (2015), navodi i nekoliko ključnih elemenata zašto ovakav sustav ne može uspjeti. Prvenstveno ističe činjenicu da je sustav kvota zasad postavljen kao privremeno, a ne trajno rješenje, a još veći problem predstavljaju brojke premještanja koje su malene u odnosu na stvarne potrebe (*Ibid.*: 8). Napominje i da je za uspjeh sustava kvota potrebna reforma sustava azila kako bi se smanjila sekundarna kretanja (*Ibid.*: 8). Da je Europi prioritet briga o suzbijanju nezakonitih migracija i zaštita svojih granica, govori i podatak da je od 2007. do 2013. godine financijski plan Fonda za izbjeglice Europske unije te Fonda za integraciju državljana trećih zemalja Europske unije bio tri puta manji od financijskog plana Fonda za upravljanje vanjskim granicama Europske unije (Župarić – Iljić, 2014: 95).

Nakon sagledavanja svih podataka, dolazi se do zaključka da bi se, umjesto programa koji su usmjereni na kontrolu i sprječavanje migracija te odvracanje izbjeglica od pristizanja, pametnije bilo usmjeriti na preuzimanje odgovornosti koja bi omogućila kvalitetnije upravljanje krizom (Baričević, 2015: 9).

Preuzimanje odgovornosti i upravljanje migracijama umjesto njihovog zaustavljanja, u svojoj knjizi *Nova odiseja* (2016) kao jedno od mogućih rješenja ističe i Patrick Kingsley. „Svakom tom očajničkom shemom političari su opetovano ignorirali stvarnu situaciju – posebno da će, bez obzira na to iskazali im oni dobrodošlicu ili ne, ljudi nastaviti pristizati“ (Kingsley, 2016: 21). Umjesto ignoriranja problema dok ne dođe „do grla“ i prebacivanja odgovornosti, Europa je mogla stvoriti sustav premještanja izbjeglica s Bliskog istoka što bi izbjeglicama pružilo nadu u formalne načine preseljenja umjesto ilegalne (*Ibid.*: 22). To bi i Europi omogućilo lakše praćenje ulazaka i kretanja izbjeglica i događalo bi se manje sigurnosnih propusta te bi se, posljedično, smanjio i animozitet starosjedioca prema pridošlicama (*Ibid.*: 22). Utjecati se moglo i na Tursku da pomogne u zadržavaju izbjeglica tako da izbjeglicama i migrantima pruži pravo rada i omogućí normalan život te izbjeglice tako odgovori od opasnih migracija i putovanja (*Ibid.*: 22). Umjesto svega toga i svih dostupnih sredstava, „ (...) strah od društvenog pretapanja iskorišten je kao izgovor za inertnost – strah koji je postao samoispunjujuće proročanstvo“ (Kingsley, 2016: 23).

2.3. A gdje je u svemu tome Hrvatska?

Zapadni se Balkan nalazi na strateško – geografskoj poziciji koja ga je učinila važnim dijelom rute prema Europskoj uniji (UNHCR.org, 2014). Pojam Zapadnog Balkana skovan je od strane briselske politike, a odnosi se na države južno od Slovenije (Milardović, 2000: 16). Nastao je u trenutku kada se počelo raspravljati o ideji proširenja Europske unije na zemlje bivše Jugoslavije koje su netom bile prošle proces tranzicije (*Ibid.*). „Riječ je o novom pojmu, kojim se pokušava opisati strategija EU-a rema regiji bivše Jugoslavije s izuzetkom Slovenije i dodatkom Albanije“ (*Ibid.*: 37). Ipak, ovaj pojam nema nikakvo geografsko ni povijesno utemeljenje, pa se postavlja pitanje zašto je nastao i zašto te države nisu nazvane nekako drugačije. „Balkan treba biti zapadni kako ne bi balkanizirao Europu. (...) Prema tome, 'zapadni Balkan' je za sada virtualna 'pod-Europa', 'jedinствена regija' koja mora iskorijeniti balkanizaciju kako ona ne bi bila zaprekom Europi u nezaustavljivu globalizacijskom naletu“ (*Ibid.*: 16). Premda se spominjane zemlje ne nalaze na zapadu i Balkan ne može biti zapadni, konotativno značenje riječi „zapad“ pojedinca asocira na bolju organizaciju, na razvijeniji svijet (*Ibid.*: 37).

Druge hrvatske susjedne države koje ne spadaju pod konstruiranu definiciju Zapadnog Balkana (npr. Mađarska) postupno su ograđivale i zatvarale svoje granice te je tako rasla važnost izbjegličke rute kroz Hrvatsku. Što se tiče hrvatskih zakona koji se vezuju za migracije, izbjeglice i tražitelje azila, oni su svojim pravnim odredbama usklađeni s važnijim dokumentima Europske unije o ovoj tematici.

Migracijska politika RH za razdoblje od 2013. godine do 2015. godine donesena je u veljači 2013. godine i, nakon dokumenta istog naziva za razdoblje 2007./2008., drugi je politički dokument koji daje neke odrednice za kretanje migrantske politike i povezanih tema (prema Milardović, 2014). Svrha ovog dokumenta je da „(...) sva državna tijela, kao i ostali dionici, pravovremeno i usklađeno djeluju u pronalaženju djelotvornih odgovora na pozitivne i negativne učinke migracijskih kretanja“ (Milardović, 2014: 179). Nažalost, ne postoje podatci o migracijskoj politici novijoj od ove iz 2015. godine.

U zakonodavnom okviru treba izdvojiti Zakon o strancima (2012. godina) te Zakon o nadzoru državne granice (2013. godina), a tu je i niz drugih zakona i podzakonskih akata koji se dotiču ove tematike (Migracijska politika Republike Hrvatske, 2014: 183 prema Milardović, 2014: 183). Za njihovo provođenje zaduženo je Ministarstvo unutarnjih poslova pri kojem je

organiziran i Prihvatni centar za strance (Migracijska politika Republike Hrvatske, 2014:186 prema Milardović, 2014: 186). U ljeto 2015. godine, u skladu s Odlukom Europskog vijeća, i Vlada Republike Hrvatske donijela je Odluku o premještanju i preseljenju državljana trećih zemalja ili osoba bez državljanstva te se do prosinca 2017. godine obvezala prihvatiti 1 583 osobe (Mup.hr, 2017). Odluka se odnosi na premještanje izbjeglica iz država EU (Italija i Grčka) te iz trećih država (Turska) (Mup.hr, 2017). Bivši ministar unutarnjih poslova Hrvatske Vlaho Orepić nedavno je izjavio da prihvat toliko izbjeglica ne bi trebao biti problem, ali ono što će predstavljati pothvat je zadržavanje tih izbjeglica u Hrvatskoj zato što, prema brojnim istraživanjima, izbjeglice ne žele i nemaju tendenciju ostanka u RH. Tome sigurno ne pomaže činjenica da Hrvatska ima noviju i slabo pripremljenu nacionalnu politiku prema integraciji stranaca u hrvatsko društvo, a i razina neobrazovanosti i nacionalizma prema stranim kulturama u narodu je visoka. Centar za mirovne studije koji se kontinuirano već dugi niz godina bavi ovom tematikom, ističe da „(...) je upravo nedostatak vizije oko provedbe integracijske politike i bojazan da će se stvoriti obveze za koje RH nije ni financijski, ni institucionalno ni društveno spremna, jedan od važnijih razloga restriktivnosti azilantske politike...., (Benčić i dr., 2006: 64). Među problemima koje CMS ističe, upravo su ksenofobija i netrpeljivost, predrasude i stereotipizacija prvi i najvažniji problem u odnosu na tražitelje azila i neregularne migrante (CMS.hr, 2017).

3. MEDIJSKA KONSTRUKCIJA STVARNOSTI KROZ FOTOGRAFIJU

Fotografija je medij koji je kroz povijest uvijek bio u nekakvoj tihoj prisutnosti, tu je da dokumentira sve što se događa, ali malo je ljudi zapravo svjesno njezine važnosti, odnosno, mali je broj ljudi svjestan koliko je toga vidljivo kroz samo jednu fotografiju, jedan prikaz djelića stvarnosti. Kako u svojoj knjizi *Fotografija i društvo* piše Gisele Freund: „Ona¹ je toliko ugrađena u društveni život da je od silnog gledanja gotovo i ne vidimo“ (1981: 6).

Međutim, česte su rasprave i neslaganja oko objektivnosti fotografije. Naime, iako je ona mehanički postupak i povezana je s onim objektivnim, s onim što se događa, fotografija i njezini postulati omogućavaju svakojaka iskrivljenja stvarnosti zato što je „(...) karakter slike zapravo uvijek određen načinom na koji je vidi snimatelj, a isto tako i zahtjevima naručitelja“

---

¹fotografija (op.a.)

(Freund, 1981: 66). Kroz kriterij objektivnosti u fotografiji mogu se provlačiti svi njezini aspekti – kut fotografiranja, svjetlost, boja i, na kraju krajeva, sam subjekt fotografije. Fotograf je onaj koji bira što će se na fotografiji vidjeti ili neće te kako će (ili neće) nešto biti prikazano. Fotografija unosi pomutnju i u medijske analize. Primjerice, ako uzmemo u razmatranje Pierceovu semiotičku teoriju (o kojoj će više riječi biti kasnije) o tri vrste znaka - simbolu, ikoni i indeksu gdje je za poznavanje značenja simbola potrebno predznanje o kulturi i okruženju u kojem se nalazimo, ikona je jednostavno slika onoga što vidimo dok je indeks pokazatelj nečega, poveznica na nešto – fotografija je stavljena u neodređen položaj. Ona je zasigurno ikona jer prikazuje ono što jest, prikazuje objektivnu sliku, no status indeksa (iako je ona čista svjetlost koja pada na nešto te je stoga potpuno objektivna) ne može joj se u potpunosti pripisati baš zbog toga što fotograf mora napraviti velik broj subjektivnih izbora kako bi snimio fotografiju (Gripsrud, 2006: 30). Ovo pitanje pogotovo dolazi u središte pažnje danas kada se fotografijama, zbog njihovih digitalnih karakteristika, manipulira više nego ikad.

Ono što je ovdje problematično (kao uostalom i u cijeloj vizualnoj umjetnosti) je kredibilitet fotografije, odnosno, koliko joj se može vjerovati i koliko su u javnosti zapravo „servirane“ slike koje kroz različite karakteristike i odabire (kut, svjetlost...) zapravo govore drugačije od objektivne stvarnosti.

3.1. Novinska fotografija

Objektivnost fotografije posebnu dimenziju dobiva u podvrsti fotografije, onoj novinskoj. „Uvođenje fotografije u štampu pojava je od presudne važnosti. Ona masama mijenja viziju svijeta“ (Freund, 1981: 100). Od svojih je početaka novinska fotografija upotpunjavala novinarstvo i tiskane medije, a njezina posebnost je u tome što ona ne prolazi samo kroz ruke fotografa, već kroz čitav skup profesionalaca koji fotografiju oblikuju podnaslovima i naslovima te smještaju na stranicu (Vitaljić, 2013: 15). „Njihovim radom fotografija biva smještena u okvir/kontekst koji komunicira značenje prema publici“ (*Ibid.*). Novinska fotografija svoj je život, ali i oblik, dobila prvenstveno kroz ratnu fotografiju da bi se danas razvila do neslućenih razmjera. Njezina pojava dočekana je s oduševljenjem zato što su ljudi vjerovali da je fotografija objektivni i nepobitni dokaz stvarnosti, a tu dokumentarna (novinska i ratna fotografija) imaju posebno težak zadatak (*Ibid.*: 109). „No postavlja se

pitanje u kakvom je odnosu fotograf s onime što se ispred fotoaparata nalazi u trenutku snimanja“ (*Ibid.*: 109). Zbog odluka koje mora donijeti zapravo se postavlja pitanje u kakvom je, osim objektivnom, subjektivnom odnosu fotograf s onim što fotografira.

Dolazi se i do problema konotacije i denotacije fotografije. U svojoj knjizi *Rat slikama* (2013) autorica Sandra Vitaljić oslanja se na tekst *The Photographic Message* u knjizi *Image-Music-Text* Rolanda Barthesa. Barthes je jedna od važnijih figura u polju semiotičkog čitanja, vrsti analize, znanosti o znaku, koja se može upotrijebiti kod „čitanja“ fotografija. Barthes postavlja hipotezu da je novinska fotografija konotirana, a to objašnjava činjenicom da je „odabrana iz mnoštva snimljenih fotografija, pa je zatim tretirana prema profesionalnim, estetskim i ideološkim normama“ (Barthes, 1977: 17 cit. prema Vitaljić, 2013: 118). Zapravo se stvara fotografski paradoks u kojem se mogu prepoznati dvije poruke, ona bez koda i ona konotirana koja je nastala obradom, zapisom ili retorikom fotografije (Vitaljić, 2013: 118). Fotografiji uvijek pripisujemo i neko drugo značenje, niz asocijacija i simbola koje povezujemo sa sadržajem fotografije (*Ibid.*). Tako bi se moglo zaključiti da je svaka fotografija zapravo višestruko konotirana, a najmanje dvostruko – nesvjesnim odabirom fotografa i ostalih koji su sliku uređivali i obrađivali te konotacijama i asocijacijama koje fotografija budi u onome tko ju čita.

Naravno, u tumačenju fotografije važno je uzeti u obzir i tko fotografiju gleda; gleda li se ona kroz objektiv foto-aparata, medija kao posrednika ili kroz oči pripadnika publike, a neki autori izdvojili su čak sedam vrsta pogleda (Vitaljić, 2013: 145). Prvenstveno je to (1) pogled fotografa, zatim (2) pogled institucije ili magazina, treći je (3) pogled gledatelja, odnosno, publike, a četvrti (4) pogled ne-zapadnjačkog subjekta referirajući se pritom na činjenicu da se većina ratova odvijala izvan zapadnjačkog kulturnog kruga (Lutz i Collins u Wells, 2003: 354 cit. prema Vitaljić, 2013: 145). Navodi se i (5) pogled gledanja Zapadnjaka koji se nalazi na slici s lokalnim stanovništvom te (6) pogled lokalnog stanovništva na same sebe, a kao posljednji je istaknut (7) akademski pogled (Lutz i Collins u Wells, 2003: 354 cit. prema Vitaljić, 2013: 145).

I dok pogled fotografa uvjetuju odabrani subjekt fotografije, kompozicija, ekspozicija i slično, na pogled publike uvelike utječe medij kroz koji fotografiju promatra. Stoga fotografi traže načine da svoje fotografije publici predstavljaju izravno, bez posrednika. Danas je to, više nego ikad, uz digitalizaciju i nove medije, vrlo jednostavno za postići zato što se relativno lako kroz različite kanale približiti publici i prezentirati svoj rad.

3.2. Moć vizualnog

Ne može se poreći da su slike i vizualni mediji danas svuda oko nas, a još manje se može zaniijekati činjenica da ekrani (i ono što oni prikazuju) jako privlače ljude. „Svijet fotografije i vizualni svijet sigurna su područja anestezije“ (McLuhan, 2008: 180). Pitanje o medijskim efektima na publiku, odnosno utjecaju medija na publiku, u prošlosti je formiralo komunikacijsku znanost unutar koje se svrstava i znanost o masovnim medijima, a koja se razvija i u kojoj traju žustre rasprave i dan danas (Peruško, 1999: 69). Pojavilo se nekoliko teorija koje postavljaju osnovu svim raspravama o medijskim utjecajima. Dominantna teorija je o ograničenim efektima medija koja kaže da je utjecaj medija na publiku kratkoročan, ograničen i uvjetovan drugim čimbenicima te ograničen na primarne grupe (*Ibid.*: 70). U suštini autori ove teorije iznose tezu da mase nije tako lako homogenizirati te da marketinške kampanje neće tako brzo i lako donijeti promjene u mišljenjima i stavovima, a na kraju krajeva, ni u akcijama (*Ibid.*: 71). Jedna od teorija koja se razvila iz ove je teorija „uses and gratification“ koja je na neki način, ublažila svoju teoriju začetnicu zato što tvrdi da ljudi koriste medije kako bi zadovoljili neke osobne potrebe (*Ibid.*: 72). Važniji pristup je i onaj Frankfurtske škole koja je iznijela negativna stajališta o utjecaju medija i kulturne industrije te tako osigurala nasljedstvo u raznim teorijama dugi niz godina (*Ibid.*: 73). Treba spomenuti i teoriju hipodermičke igle koja je primatelje poruke označila kao podložne subjekte te u središte procesa stavila pošiljatelja poruke i tako zanemarila sve ostale aspekte komunikacijskog procesa (*Ibid.*: 75). Osim toga, tu je i Torontska škola masovnih komunikacija čiji je najpoznatiji predstavnik Marshall McLuhan i njegova nadaleko poznata tvrdnja da je medij poruka te teza da „(...) mediji utječu na društvo svojim dominantnim oblikom i utjecajem na društvenu organizaciju, bez obzira na sadržaj koji njima kola“ (*Ibid.*: 80-81). Tu su još brojne kritičke teorije, teorije koje se oslanjaju na kulturalne studije, a ono što im je svima zajedničko jest da kombiniraju utjecaje i medija i društva (Peruško, 1999: 80).

U obzir treba uzeti posebnost obraćanja vizualnih medija, koji, uz tekst, i slikom stvaraju dodatne asocijacije koje onda svaki čovjek zasebno povezuje i konotira dalje. Dodatno, „pismeni čovjek ne samo što je omamljen i odsutan duhom u prisutnosti filma ili fotografije, nego čak svoju nesposobnost pojačava obrambenom umišljenošću i poniznošću prema 'popularnoj kulturi' i 'masovnoj razonodi'“ (McLuhan, 2008: 174).

McLuhan (2008: 176) ističe još jednu podvojenost fotografije – njezin negativni aspekt, u ovom vremenu prolaznosti i ubrzanosti života, pa tako i informacija, jest da je ona samo

sredstvo donošenja informacije, no s druge strane, upravo u toj istoj činjenici je i njezina snaga. „Ona briše nacionalne granice i miče kulturne zapreke, uključujući nas u *čovjekovu obitelj*, neovisno o točki gledišta. Slika skupine osoba bilo koje boje slika je ljudi, a ne 'obojenih ljudi'“ (McLuhan, 2008: 176).

Ono što će i u ovom radu doći do izražaja, područje u kojem fotografija utječe na naš život područje je „pakiranja i izlaganja proizvoda“ (*Ibid.*: 178), samo što se u ovom slučaju ne radi o pakiranju proizvoda, nego o pakiranju i prodavanju sadržaja, ideja i značenja, a u povijesnom kontekstu, vidjeli smo, to može biti znatno opasnije.

4. O ISTRAŽIVANJU

4.1. Cilj i zadaće istraživanja

Ovim se radom želi skrenuti pozornost na to kako su izbjeglice i migranti prikazani na fotografijama objavljenima u domaćim dnevnim i tjednim novinama za vrijeme migrantske krize u Hrvatskoj. Fotografije, bez dodatnog objašnjenja, mogu biti smještene u niz različitih konteksta i tako doprinijeti stvaranju različitih konotacija na određene teme, u ovom slučaju izbjeglice i migrante. Cilj ovog diplomskog rada prvenstveno je bio odgovoriti na istraživačka pitanja koja su se odnosila na to kako su izbjeglice i migranti prikazivani, odnosno, reprezentirani na fotografijama u *Jutarnjem listu*, *Večernjem listu*, *Globusu* i *Nacionalu*. Početna pretpostavka je bila da su izbjeglice i migranti na fotografijama u navedenim dnevnim i tjednim listovima prikazivani kao žrtve, a ne kao prijatelji.

Prva je zadaća bila definirati elemente narativa koji će tvoriti filtere za daljnje kategoriziranje fotografija u analizi. Potom, zadaće su opisati kako se prikazuju izbjeglice i migranti na fotografijama objavljenima u dnevnim i tjednim novinama te opisati moguće konotacije vezane uz odabrani način prikazivanja. Također, zadaća je opisati razliku u prikazivanju izbjeglica i migranata na fotografijama prilikom smjene vladajuće stranke koja se u Hrvatskoj dogodila baš u vrijeme izbjegličkog vala.

Do ispunjenja ciljeva ovoga rada pokušalo se doći analizom fotografija izbjeglica i migranata objavljenih u dvije najutjecajnije dnevne novine (*Jutarnji list* i *Večernji list*) i dva najutjecajnija političko-društvena tjednika (*Globus* i *Nacional*) u Hrvatskoj. Pojam

najutjecajniji kod dnevnih novina u ovom slučaju stoji umjesto pojma najtiražniji. Prema istraživanju Dine Vozab iz 2014. godine najveću tiražu u Hrvatskoj imaju novine *24 sata* (Vozab, 2014: 141). Ipak, za analizu u ovom istraživanju odabrani su drugoplasirani i trećeplasirani *Večernji list* i *Jutarnji list* zato što su dva potonja polutabloidi, dok je *24 sata* tabloid (Kanižaj i Dragojević, 2006: 138). Polutabloidi se mogu prepoznati po: „kratkim tekstovima s prepoznatljivim jakim fotografijama i stalnim rubrikama komentara i stajališta“ (*Ibid.*). *Globus* i *Nacional* opisani su kao najveći u smislu relevantnosti i staža na hrvatskoj medijskoj sceni na kojoj postoje već duži niz godina, iako bi se o njihovom žanru od početka njihova postojanja moglo raspravljati (Vilović, 2004: 81).

4.2. Istraživačka pitanja

U svojoj knjizi *Mass media research* (2008.) autori Wimmer i Dominick pišu da se istraživačka pitanja koriste onda kada istraživač nije siguran što će pronaći, odnosno, o temi koju istražuje nema puno prijašnjih podataka (Wimmer i Dominick, 2006: 279). „Istraživačka pitanja najčešće se koriste u radovima koji istražuju teme u kojima istraživač nije zainteresiran za testiranje statističkog značenja nalaza“ (Wimmer i Dominick, 2006: 279).

Stoga glavno istraživačko pitanje koje se u ovom radu postavlja jest kako su prikazane izbjeglice na fotografijama *Jutarnjeg lista*, *Večernjeg lista*, *Nacionala* i *Globusa*? Jesu li prikazani kao žrtve ili kao prijatelji? Postoji li razlika u prikazu izbjeglica i migranata na fotografijama koje prikazuju pojedince ili manje grupe te onima koje prikazuju masu? Postoji li razlika prikazivanja izbjeglica koje su u tom trenutku bile u Republici Hrvatskoj i onih u drugim državama? Postoji li razlika u prikazu između tiskanih medija iz uzorka? Postoji li razlika u prikazu izbjeglica s obzirom na stranku koja je u tom razdoblju bila na vlasti? I naposljetku, kroz koje elemente na fotografijama se to može vidjeti?

4.3. Metodološki okvir istraživanja

Osnovna jedinica analize u ovom radu je fotografija objavljena u dnevnim novinama *Jutarnjem listu* i *Večernjem listu* te tjednicima *Globusu* i *Nacionalu*. U obzir su uzete fotografije objavljene u navedenim novinama u razdoblju od 15. rujna 2015. godine do 15.

ožujka 2016. godine, a u ukupnom zbroju bilo ih je 285. U obzir je uzeto navedeno razdoblje zato što je izbjeglička kriza u Hrvatskoj počela u rujnu 2015. godine, nakon što je Mađarska zatvorila svoju granicu prema Srbiji preko koje su izbjeglice i migranti dotada prelazili (Šelo Šabić i Borić, 2016: 4). Nakon toga, smjer njihova kretanja promijenio se prema Hrvatskoj. U Hrvatsku je na dnevnoj bazi počelo ulaziti sve više izbjeglica, a vrhunac registriranih ulazaka je bio 17. rujna 2015. godine kada je zabilježena brojka od 11 000 izbjeglica (*Ibid.*: 11). Do 5. ožujka 2016. godine u Hrvatsku je ušlo oko 660 tisuća izbjeglica (*Ibid.*). Situacija prolaska i prihvata izbjeglica i migranata mijenjala se iz dana u dan, ovisno o odlukama susjednih nam država. Kada je Slovenija 9. studenog 2015. godine zatražila vraćanje izbjeglica i migranata iz ne-ratnih područja u Hrvatsku, to je isto prema Srbiji i Makedoniji učinila i Hrvatska (Šelo Šabić i Borić, 2016: 12). Izbjeglice su na grčko-makedonskoj granici čekale danima, dok na kraju i ta granica nije bila zatvorena 9. ožujka 2016. godine (*Ibid.*). Također, period od šest mjeseci pruža dovoljno uvida u društvene i političke promjene koje su se mogle dogoditi prema izbjeglicama i migrantima, a koje su, posljedične, mogle biti vidljive i u fotografijama koje ih prikazuju u navedenim medijima.

Jutarnji list dnevna je novina koja izlazi od 6. travnja 1998. godine u nakladništvu novinske kuće Europapress holding Ninoslava Pavića (Jergović, 2004: 57). Okolnosti osnivanja ove dnevne novine bile su pomalo kontroverzne i nije poznato u kakvom su odnosu i koliku je upletenost u svemu imala politika (Jergović, 2004: 59). Godine 2000. u pedesetpostotno vlasništvo *Jutarnjeg lista* ulazi njemačka novinska kuća WAZ (*Ibid.*: 60). Naklada ove dnevne novine 2013. godine iznosila je 50 582, što je pozicionira na treće mjesto na tržištu, iza *Večernjeg lista* i *24 sata* (Vozab, 2014: 141). Od 2016. godine u vlasništvu je novinske kuće Hanza media.

Večernji list dnevna je novina koja se prva izdvojila iz kuće *Vjesnik*, čak i prije političkih promjena, 1989. godine (Jergović, 2004: 45). Ni ova novina nije prošla bez kontroverzi i mogućih malverzacija jer je 2000. godine prodana, a da nitko, pa čak ni novinari zaposlenici, nisu znali tko ju je kupio (*Ibid.*: 46). Kasnije tijekom te godine u vlasništvo *Večernjeg* ušao je strani kapital u vidu austrijske novinske kuće Styria (*Ibid.*: 47). Posljednji podatci o nakladama iz 2013. godine kažu da je ova novina s 52 627 tiskana primjerka bila na drugom mjestu, iza dnevnih novina *24 sata* (Vozab, 2014: 141).

Globus je počeo izlaziti 1990. godine, prvo u okviru *NIP Revije Vjesnik*, a kasnije kao privatni list u vlasništvu Nine Pavića (Jergović, 2004: 64). Prvi urednik mu je bio Denis Kuljiš, kasnije i jedan od suvlasnika (*Ibid.*). Uređivačka politika *Globusa* od njegovih početaka nije

bila najjasnija, točnije rečeno: „*Globus* karakterizira uređivačka politika koja se prilagođava političkim događajima i promjenama“ (Jergović, 2004: 64). Sada se i *Globus* nalazi u vlasništvu kuće Hanza media te i dalje izlazi jednom tjedno.

Nacional se pojavio 1995. godine, a pokrenuli su ga novinari koji su napustili *Globus* kojima su se kasnije pridružila i neka druga poznata novinarska imena (Jergović, 2004: 68). S vremenom je Ivo Pukanić postao većinski vlasnik lista, a javnost je šokirana 2008. godine kada je na njega izvršen atentat u kojem je i preminuo. Trenutni izdavač *Nacionala* je Nacional News Corporation, a vlasnik i glavni urednik je Berislav Jelinić (Nacional.hr, 2017). Na prodajnim mjestima ga se, kao i *Globus*, može naći jednom tjedno.

4.3.1. Analiza narativa

U ovom je radu korištena metoda analize narativa. Riječ narativ i naracija imaju latinsko porijeklo, a njihovo značenje je znati ili biti mudar što već u startu implicira usku vezu između narativa i znanja (Gillespie, 2006: 82). „Jedan od razloga važnosti analize narativa je u tome što nam pomaže shvatiti kako su znanje, značenje i vrijednosti reproducirane i kako se kreću u društvu“ (Gillespie, 2006: 82). Četiri su razloga analiziranja medijskih narativa. Narativi koje pronalazimo u medijima posebno su važni zato što oni (1) oblikuju percepciju i način na koji se o nekim stvarima razmišlja (Gillespie i Toynbee, 2006: 82). Stoga, da bismo shvatili kako mediji oblikuju našu stvarnost, kako nam „sugeriraju“ znanja i značenja, moramo shvatiti kako funkcionira narativ u medijima (Gillespie, 2006: 83). Također, važno je shvatiti da su i medijski narativi (2) ispričani iz određene perspektive što može dovesti do toga da se promoviraju samo određeni kutovi gledanja (*Ibid.*). Važan razlog za analiziranje medijskog narativa je i taj što (3) oni utječu na i komuniciraju promjene u društvu, što nam je vidljivo u brojnim primjerima filmova, serija, reklama (*Ibid.*). Četvrti razlog je taj što su (4) narativi izvor zadovoljstva za što je dobar primjer količina vremena koju utrošimo na pričanje samih priča ili, recimo, tračanje (*Ibid.*). Narativi i pričanje su nešto što je zajedničko i prirodno svakom čovjeku, „oni prizivaju našu identifikaciju“ (*Ibid.*).

Svaki se narativ može raščlaniti na fabulu i priču, pri čemu je fabula čisto opisivanje tijeka radnje, nabranje događaja. Priča je dodavanje vlastitih zapažanja, misli i osjećaja u fabulu. Ovaj je proces važno osvijestiti zato što ponekad nismo ni svjesni da pridajemo vlastite označivače i stavove nekoj priči. Svaki narativ sadrži mjesto i vrijeme radnje te uzročnike

zbog kojih se radnja odvija dalje, a ponekad medijski narativi posebno ističu nešto od navedenog ili više faktora kako bi odvucli pažnju s onoga što je bitno. Važan faktor je i onaj koji priču pripovijeda, pripovjedač: iz kojeg je gledišta pripovijeda - percipiramo li mi to kao vlastito mišljenje i stvaranje tijeka radnje ili kao da nam je netko to mišljenje „podmetnuo“. „Raspon znanja koji dobivamo kroz narativ može biti više ili manje ograničen“ (Gillespie, 2006: 103), a nijedan narativ nije u potpunosti otvoren; uvijek postoji nešto što ne znamo (*Ibid.*). Ovome treba pridodati i dubinu znanja koje dobivamo iz narativa i koje se razlikuje zbog različitih elemenata narativa.

4.3.2. Semiotika

Narativi su usko povezani sa semiotikom, znanost o znakovima, a jedan od važnijih ličnosti na području te znanosti, Roland Barthes, tvrdi da koristeći ovu analizu možemo iščitati brojne strukture i poruke koje su skrivene u narativima (Gillespie, 2008: 83). Izraz semiotika smislio je Charles Saunders Peirce, koji je smatrao da je znak bilo što što označava ili predstavlja nešto drugo (*Ibid.*: 28). S obzirom na to da za ljude sve ima neko značenje, zapravo je sve što vidimo znak. Kao što je već prije spominjano, Peirce je znakove svrstao u tri kategorije – simbol, ikona i indeks. Prema njemu, nemoguće je odrediti konačno značenje nekog znaka, odnosno, značenje znaka mijenja se ovisno o situaciji u kojoj dolazi (*Ibid.*: 29). Ovakvo shvaćanje znanosti o znakovima razlikuje se od začetnika na ovom polju, Ferdinanda de Saussurea, koji je znanost o znakovima stavljao samo u verbalni jezik i tu je znanost nazivao semiologija (*Ibid.*: 13). Također, on je isticao da nijedan znak ne stoji sam za sebe, on svoje značenje dobiva u suprotnosti s drugima, odnosno u onome što nije (*Ibid.*: 21). Kasnije se na Saussureovu teoriju nadovezao Danac Louis Trolle Hjelmslev koji je razvio teoriju denotacije i konotacije, a razlog za to bilo je shvaćanje da isti znak može značiti različite stvari u različitim kulturama u različito vrijeme (*Ibid.*: 13). Poznati primjer na ovom polju je nacistička svastika koja sada, zbog nacista i njihovih povijesnih nedjela, evocira negativne emocije i značenja, dok je nekad prije označavala indijski simbol sreće ili Vikinški znak za jednog od bogova. Konotacije uvelike ovise i o kulturi u kojoj se znak nalazi (*Ibid.*: 18).

Vizualna socijalna semiotika posebna je grana koja može dovesti do veoma zanimljivih rezultata. Ona vizualne izvore vidi kao sredstvo koje donosi posebnu vrstu semiotike (Van Leeuwen i Jewitt, 2012:9). Ima tri osobine koje uvijek dolaze istovremeno: reprezentativnu,

interakcijsku i kompozicijsku (Krees i Van Leeuwen, 1996 cit. prema Van Leeuwen i Jewitt, 2012: 9). Prva funkcija donosi reprezentaciju fotografije, druga funkcija predstavlja jezik koji stvara interakciju među pošiljateljem i primateljem, dok je treća spona koja spaja prve dvije u tekst ili komunikaciju, odnosno, ono što vidimo kao reklamu, intervju i sl. (Krees i Van Leeuwen, 1996 cit. prema Van Leeuwen i Jewitt, 2012: 9). Ta struktura reprezentacije koja se sastoji od točke gledišta i okvira zapravo je povezana s reprezentacijom ideologije kroz fotografiju (Burgin, 2011:106). Moglo bi se reći da ne postoji jedan jedinstveni jezik fotografije, već skup kodova iz kojih ona može 'izvlačiti' ono što je potrebno; suvišno je spominjati da broj i vrsta kodova variraju od fotografije do fotografije (Burgin, 2011: 105).

4.3.3. Analiza diskursa

Svaka je fotografija nastala u nekom kontekstu. Ona je uvijek praćena fotografskim diskursom, „ali taj diskurs, poput bilo kojeg drugog, uključuje diskurse izvan sebe te je i 'fotografski tekst' poput bilo kojeg drugog teksta, mjesto složene 'interkulturalnosti, preklapajući niz tekstova 'shvaćenih zdravo za gotovo' u određenom kulturnom ili povijesnom stjecištu“ (Burgin, 2011: 105). Stoga, samo vizualno iščitavanje fotografije je čista utopija, ona uvijek dolazi u paketu sa specifičnim društvenim prilikama koje se mogu u njoj pronaći (*Ibid.*: 3). Ona ima naslov i podnaslov, sažetak ili dolazi kao ilustracija uz neki tekst, a fotoreporterri rijetko rade direktno s novinarima i rijetko imaju priliku sliku opisati odgovarajućim opisom pod fotografiju (engl. caption). To je također problematični dio kod razumijevanja i kontekstualiziranja fotografije, zato što: „Često i sasvim mala izmjena konteksta može fotografijama dati dijametralno suprotan smisao od onoga koji je foto-reporter želio postići“ (Freund, 1981: 154). Povijest je prepuna fotografija koje mogu poslužiti kao potkrepljujuća činjenica ovoj tezi. U svojoj knjizi *Rat slikama* (2013), autorica Sandra Vitaljić brani tezu da mediji kreiraju sliku događaja prema vlastitim političkim preferencijama i nahođenjima. Dolazi se do zaključka – da bi iščitavanje značenja fotografije bilo potpuno, narativnoj analizi mora se pridodati i diskurzivna.

Unutar analize diskursa postoji više podjela, ovisno o tome na koji se dio društva fokusiraju i na koji način proučavaju, no u medijskom smislu najpoznatija je kritička analiza diskursa. Ona pruža teorije i metode za empirijsko istraživanje odnosa između diskusa i društva te razvoja kulture u različitim društvenim domenama (Jorgensen i Phillips, 2002: 60) Ipak,

unutar svih pravaca koji teoretiziraju kritičku analizu diskursa, pet je zajedničkih značajki (*Ibid.*). Za ovaj je rad najznačajnije spomenuti prvu od karakteristika koja kaže da je cilj kritičke analize diskursa pozornost svratiti na lingvističku dimenziju socijalnih i kulturnih fenomena (*Ibid.*: 61). „Opće je prihvaćeno da analiza teksta koja sadrži i vizualne prikaze mora uzeti u obzir vizualnu semiotiku i vezu između slika i jezika“ (*Ibid.*).

4.4. Definicija pojmova na kojima se temelji analiza fotografija

4.4.1. Elementi narativa

Kod fotografija izbjeglica i migranata koje su predmet ovog istraživanja, kao element narativa posebno se ističu **emocije** na njihovim licima. „Emocije su višedimenzionalne. Postoje kao subjektivni, biološki, svrhoviti i socijalni fenomeni“ (Reeve, 2010: 301). Osim što su subjektivne jer čine da se osjećamo na određeni način, one su i biološke reakcije tijela na određene situacije (*Ibid.*). One imaju svoju svrhu, bilo da je to stvaranje motivacije ili obrana od događaja, a isto tako imaju i socijalnu svrhu (*Ibid.*). „Emocije su kratkotrajni osjećajno (subjektivno) – pobuđujuće (fiziološko) – svrhovito (funkcionalno) – izražajni (ekspresivni) fenomeni koji nam pomažu da se prilagodimo prilikama i izazovima s kojima se suočavamo tijekom važnih životnih događaja“ (Reeve, 2010: 302). Emocije su najlakše uočljive kod izbjeglica i migranata, stoga je ovo element na temelju kojeg se može donijeti jako puno zaključaka.

Kontrast je također jedan od vidljivijih elemenata kad promotrimo fotografije migranata i izbjeglica. Osim što je ovdje vidljiv osnovni kontrast u bojama, primjerice u tome kako su djeca, žene odjeveni u šarenu odjeću naspram policajaca u crnome ili modrome, vidljiv je i kontrast u prikazivanju izbjeglica i migranata. Vidljiv je kontrast između pozitivnog i negativnog, djece i odraslih, onih koji su izbjeglice i onih koji ih primaju. Ponekad je taj kontrast vidljiv čak i u samoj svjetlosti na fotografijama.

„Slikarska kompozicija je promišljeno raspoređivanje i sastavljanje odvojenih elemenata, čime se stvara sklad i efekt“ (Hedgecoe, 1980: 72). Više je elemenata kompozicije koji se trebaju posložiti tako da vode pogled promatrača prema subjektu fotografije (*Ibid.*). Čovjek instinktivno traži subjekt, središnju točku od koje onda razgledava dalje, prema podređenim dijelovima, a čak i fotografija sa sjajnim ostalim elementima može biti dosadna i nezanimljiva ako kompozicija nije postavljena pravilno (*Ibid.*). Na fotografijama izbjeglica i migranata

kompozicija je još jedan pokazatelj njihova položaja u društvu – oni su često smješteni iza ograde, iza policajaca, ili su smješteni u bezličnu masu.

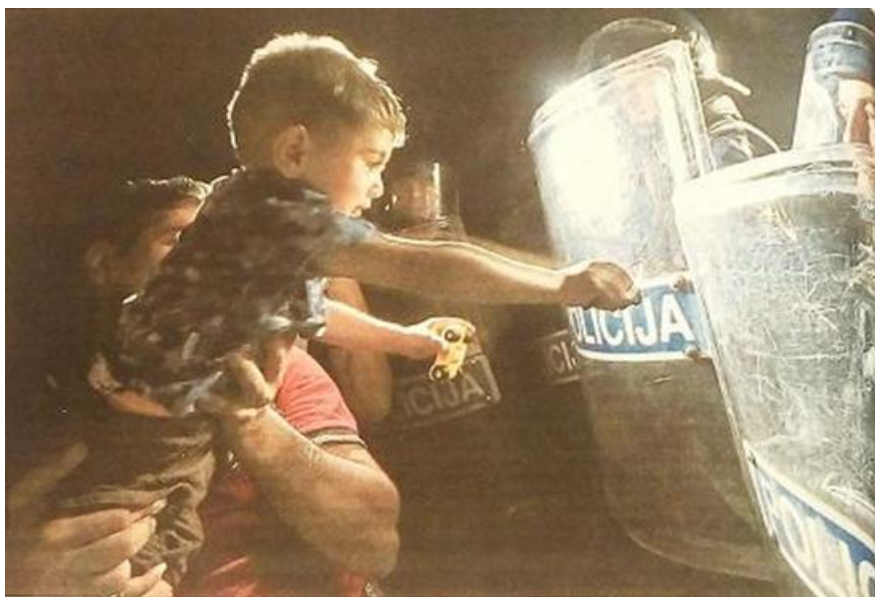
4.4.2. Kategorije za analizu fotografija

Osim po tome u kojoj se tiskovini nalaze, *Jutarnjem listu*, *Večernjem listu*, *Globusu* ili *Nacionalu*, fotografije objavljene od 15. rujna 2015. godine do 15. ožujka 2016. godine moguće je svrstati u još nekoliko kategorija prema kojima će biti i analizirane. Uočava se određeni uzorak u prikazivanoj simbolici. Tako se, prvenstveno, na puno fotografija može pronaći nekakva ograda, žica, prepreka ili barijera što je svrstano u simboliku ograde koja tvori jednu kategoriju fotografija. Isto tako, prometna sredstva i prometnice su česta pojava, a to se svrstava u simboliku puta i još jednu od kategorija. Moguće je odrediti i koje su fotografije koje govore o tretmanu izbjeglica i migranata u drugim državama, a koje govore o migrantima u Hrvatskoj ili na hrvatskoj granici te je takve fotografije moguće svrstati u zasebnu kategoriju. Može se napraviti razlika i po tome jesu li izbjeglice i migranti prikazivane kao žrtva ili kao prijetnja i to najviše prema tome tko je subjekt fotografije, a to omogućuje stvaranje zasebne kategorije. U analizi se fotografije mogu podijeliti na one koje prikazuju jednu ili manji broj osoba, skupne koje prikazuju nekoliko osoba (više od 4) i one koje prikazuju izbjeglice ili migrante kao masu, što pridonosi lakšem kategoriziranju fotografija u one koje prikazuju izbjeglice i migrante kao žrtve i one koje ih prikazuju kao prijetnju. Također, pokušava se dati odgovor na pitanje je li se, i ako jest kako, promijenio odnos medija u prikazu izbjeglica i migranata poslije parlamentarnih izbora održanih u prosincu 2015. godine. Prema tome, mogu se promatrati fotografije do 1. prosinca 2015. godine i one poslije toga, do 15. ožujka 2016. godine, što tvori zasebno promatranu kategoriju. Također, primjetna je još jedna kategorija fotografija koje se često pojavljuju i to suprotno očekivanjima – kategorija fotografija koja prikazuje muškarce – očeve s djecom.

5. IZBJEGLICE I MIGRANTI KAO ŽRTVE NA PUTU S MNOGO PREPREKA

5.1. Prepreka u vidu ograde

Glavna karakteristika prvog izbjegličkog vala koji se dogodio u 2015. godini, činjenica je da Europska unija i njezini čelnici očigledno nisu znali kako se prema pridošlicama odnositi. Pokušavali su ih spriječiti pri ulasku u Europsku uniju ili ih od toga nekako odvratiti. Razdoblje su svakako obilježile raznorazne žice i ograde, napravljene od različitih metalnih materijala ili u formi ljudske barijere, kao što su to primjerice policajci i policijski kordoni, vojska. Uzevši u obzir takvo stanje, jasno je da se i kroz brojne fotografije u analiziranim listovima provlačila slična tema. Izbjeglice uvijek gledaju kroz nekakvu ogradu ili žicu, ona im stoji na putu prolaska, pokušavaju je srušiti ili ukloniti na neki drugi način.

Slika 1. Večernji list, 20.9.2015., Specijal, 30 str.

Na jedan simboličan način takve vrste zapreka predstavljaju sve poteškoće na putu izbjeglica dok dođu u svoju obećanu zemlju, ili ono što oni smatraju obećanom zemljom. Najočigledniji primjer takvih zapreka primjećuje se na Slici 2 gdje se takva zapreka očituje u znaku STOP koji internacionalno označava istu stvar – zaustavite se, ne možete dalje, zabranjeno dalje i slično. Na slikama se može primijetiti da su ljudi iza ograde zabrinuti, umorni i iscrpljeni, neki od njih su i bolesni, a većina majki i očeva nosi svoju djecu. Vidjeti djecu u ovakvim i

sličnim prizorima posebno je potresno, no postoji svjesnost da je njihov najveći blagoslov u ovakvoj situaciji, barem kod onih mlađih, njihovo nerazumijevanje situacije. Posebno je to vidljivo na Slici 1 gdje se dječak bezbrižno igra na plastičnim štitovima policije, a na njegovom licu nazire se čak i osmijeh. Ta je fotografija i primjer da ograda može biti i ljudska u obliku policije koja ne propušta dalje. Vidljiv je i očiti kontrast – nevinost i, moglo bi se čak reći, blaženstvo dječaka, nasuprot reda policije s plastičnim štitovima koji u ovom slučaju predstavljaju nekakvu negativnost, protutežu dječjoj pozitivnosti. U pozadini se vide i snažne ruke koje dječaka drže, kao da simboliziraju snagu njegovih roditelja koji će ga po svaku cijenu dovesti u bolji svijet, a igra dječaka, unatoč uvjetima, simbolizira roditeljsku odlučnost da njihovo dijete što bezbolnije prođe kroz taj proces tranzicije. To je prikazano i na Slici 2, gdje djeca imaju igračke koje simboliziraju njihovo djetinjstvo na putu. U to su vrijeme, novine bile pune fotografija koje prikazuju djecu s igračkama koji gledaju u daljinu kroz kordone policije, kroz ograde, kroz plastične štitove policajaca i druge raznorazne barijere.

Slika 2. Večernji list, 2.10.2015., 10. str

Slika 3. Jutarnji list, 29.02.2016., 8.-9. str.

Unatoč prilikama, prve dvije slike kao da zrače nekakvom pozitivnošću, svjetlom na kraju tunela, dok je treća slika potpuna suprotnost. Na njoj subjekt nisu djeca, već očigledno bolesna ženska osoba koju podupire muška osoba, njezin otac ili muž. Sa strane, odmah do njih, stoji mlađa muška osoba za koju ne možemo razaznati je li u rodu s prve dvije osobe, ali moglo bi se reći da je brat ili rođak bolesnoj ženskoj osobi. Na licu mladog muškarca očitava se potpuni očaj i beznadnost situacije, njegov izraz kao da govori da nijedno ljudsko biće ne zaslužuje takav tretman, odnosno, nijedno ljudsko biće ne zaslužuje prolaziti kroz takve patnje da bi došlo do slobode i boljeg života. Lice starijeg muškarca, koji pridržava bolesnu ženu, potpuna je suprotnost licu mladog muškarca. Na njemu se očitava nekakav ponos i prkos, a graniči i s ljutnjom. I u ovom slučaju subjekti stoje iza ograde, koja je u prvom planu i koja označava nemogućnost daljnjeg prolaska. Dojam pojačava i manja fotografija u desnom donjem kutu koja prikazuje osobu u invalidskim kolicima koju na rukama prenosi masa i natpis na kojem se traži prolazak. Takve fotografije, koje pokazuju pomaganje nemoćnima i premladima, na neki način simboliziraju da ljudskost treba živjeti čak i u ovakvim (nemogućim) uvjetima. S druge strane, treba uzeti u obzir i činjenicu da fotografije male djece u patnji, osoba s invaliditetom, trudnica i starijih osoba kod onih koji poruku, u ovom slučaju kroz fotografiju, primaju, samo pojačava dojam tuge i jada te pokušavaju izazvati osjećaj sućuti, toliko jak da bi nagnao na djelovanje.

Prve dvije fotografije smještene su u period prije parlamentarnih izbora koji su donijeli smjenu vlasti u smislu da je ljevica (SDP) predala vlast desnici (HDZ), dok je Slika 3 objavljena u periodu nakon te smjene. U ovoj kategoriji ne vidimo nikakve promjene u

medijskom prikazu s obzirom na smjenu vlasti. Promjena se može primijetiti u količini fotografija koje prikazuju izbjeglice i migrante zato što se vidi pad objava fotografija te tematike kroz sve novine. Taj pad nešto je manje izražen u *Jutarnjem listu*, dok je najizraženiji u *Globusu* i *Nacionalu*. Iako kvantitativna analiza nije analiza koja se koristi u ovom radu, ove podatke treba imati na umu. S druge strane, ne postoji konkretan način dokazivanja da je taj pad u objavama povezan s promjenom na političkoj sceni. U obzir treba uzeti i da dolazi do zasićenja određenim sadržajem kod publike pa ti sadržaji više ne budu aktualni u medijima i to da su neke druge teme preuzele primat (analize tadašnje političke situacije i aktera, vanjskopolitička događanja i slično). Stoga se ne može povući konkretna uzročno-posljedična paralela.

Slika 4. Jutarnji list, 01.03.2016., 10. str.

Radu treba priložiti i ovu fotografiju koja se, osim u *Jutarnjem listu* pojavila i u *Večernjem listu*, i koja na neki način simbolizira otpor migranata i izbjeglica prema politici Europe. Emocije na licima ovih ljudi, mladih muškaraca, pokazuju ljutnju i agresiju, ali isto tako mogla bi im se pripisati i frustracija zbog situacije koja se ne rješava i toliko dugo traje. Moglo bi se zaključiti kako je to gotovo sigurno uzrokovano i umorom, iscrpljenošću i glađu od toliko dugog puta. Ovo se može shvatiti i kao trenutak u kojem su migranti i izbjeglice preuzeli odgovornost za vlastitu sudbinu nakon što su toliko dugo prepuštali drugima da odlučuju o njihovoj sudbini. S druge strane vidimo policiju koja spremno dočekuje masu i nereda pa se može zapitati čemu sve to – čak i kad prođu jednu barijeru, čeka ih sljedeća i još mnogo njih kasnije. Čak je i kompozicija fotografije postavljena tako da nismo sigurni je li subjekt ograda ili izbjeglice koje ju ruše. Postoji i alternativni način čitanja, onaj koji ovu fotografiju prikazuje kao reprezentaciju onoga što migranti i izbjeglice nose sa sobom –

agresiju i razaranje. Tome u prilog sigurno bi išao i izraz lica najbližeg nam muškaraca, u plavoj jakni, koji pokazuje čistu agresiju. Nekima bi njegov izraz lica mogao poslužiti kao potvrda da pridošlice iz istočnih zemalja domicilnim stanovnicima ne žele dobro, odnosno, njegov izraz mogao bi se generalizirati na cijelu populaciju kao dokaz za one koji smatraju da oni mogu donijeti samo tjeskobu, strah, terorizam, nesigurnost.

Sve su fotografije snimane „en-face“, odnosno, u visini očiju, čim se zapravo ističe ravnopravnost subjekata na slici, odnosno, oni kao izbjeglice i migranti nisu stavljeni u podređen položaj od strane fotografa.

5.2. Put koji život znači

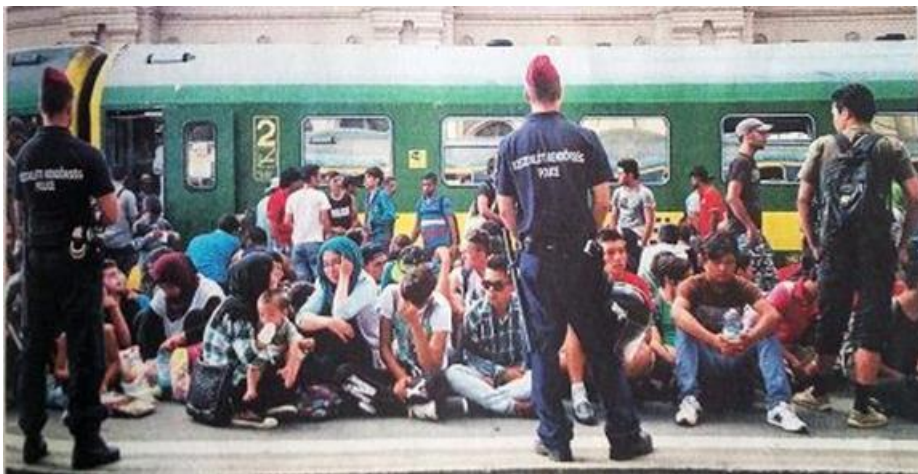

Slika 5. Nacional, 27.02.2016., 34. str.

Na fotografijama izbjeglica i migranata, osim ograde i bilo kakvih ogradnih sredstava, često se uočavaju i prometna sredstva koja na neki način simboliziraju put. Taj put može biti u doslovnom smislu, kretanje od točke A do točke B, ali on može označavati i simboličan put izbjeglica i migranata u bolji život, bježanje iz rata, pogibije i nesreće u neku svjetliju budućnost.

Dobar primjer tome je i Slika 5 koja prikazuje gustu kolonu izbjeglica koji se kreću u istom smjeru, a njihov prolazak regulira policajac. Na ovoj slici ne vidi se nikakvo prometalo, ali jasno je da oni hodaju pored središnje crte na nekakvoj prometnici, još jednom od sredstava kojim se prometuje. Hodaju po sredini, što znači da tim putem trenutno ne prometuju vozila ni

ostali sudionici u prometu, što još više naglašava izvanrednost situacije. I kompozicija fotografije ukazuje na podijeljenost – s jedne su strane izbjeglice, s druge strane pripadnik policijskih snaga, pripadnik naroda na čijoj se zemlji trenutno izbjeglice nalaze, pripadnik nečega čemu oni ne pripadaju. Kompozicijom je posebno naglašen i očigledni kontrast – policajac koji u svom tamnom odijelu označava negativnu stranu i djeca u šarenim skafanderima na drugoj, pozitivnoj strani. Kontrast u bojama toliko je izražen da je odmah jasno da je to središnja točka na koju se fotograf oslonio kod snimanja ove fotografije. Kao i u prethodnom poglavlju, moglo bi se reći da policajac označava određenu barijeru, ogradu, prepreku za izbjeglice. Omjer na fotografiji gdje policajac, unatoč tome što je u brojčanoj manjini. Izgleda viši i moćniji od kolone, također je jedan od pokazatelja kojim možemo iščitati što se otprilike događa i bez nekakvog prethodnog znanja.

Slika 6. Globus, 09.10.2015., 55. str.

Simbolika policajaca kao barijere vidljiva je i na Slici 6, no na ovoj slici kao simbol puta i putovanja ističe se i zeleni vlak u pozadini. Izbjeglice i migranti sjede pred tim vlakom, na podu, na peronu, umorno i iscrpljeno, vjerojatno iščekujući onaj koji će ih, doslovno ali i metaforički, odvesti dalje. Njihovu agoniju vjerojatno pojačava i činjenica da ne mogu sa sigurnošću odrediti gdje je to dalje, a ni kada će to biti. Beznadnost je jedna od glavnih emocija na njihovim licima. Zanimljivo je primijetiti da su peroni oduvijek bili mjesta sastanaka i rastanaka, mjesta s kojih se odlazilo i na koje se dolazilo, mjesta koja su označavala kretanje. Na ovoj je fotografiji vidljiv kontrast u tome što vlak označava prometalo kojim se kreće i koji nekud vodi, a nasuprot tome su izbjeglice i migranti koji se, unatoč toj silnoj želji za kretanjem, ne kreću nikuda.

Slika 7. Večernji list, 20.09.2015., 7. str.

Potpuna suprotnost prethodnoj slici je Slika 7 koja itekako označava kretanje. Možda čak označava trenutke koji su obilježili cijelu jednu etapu priče o izbjeglicama i njihovom putovanju. Mediji su svako malo bili prepuni snimki i fotografija trenutaka ukrcavanja u vlak, trenutaka koji su (barem) dvostruko emocionalno obilježeni. S jedne strane tu je sreća onih koji su se uspjeli ukrcati zato što su uspješno prošli jedan dio svog puta i mogu prijeći na sljedeći, dok su s druge strane tuga i očaj onih koji to nisu uspjeli. Posebno su potresne sudbine onih koji su se uspjeli ukrcati i izboriti za svoje mjesto, ali su njihove obitelji ili djeca ostali za njima. Kaos pri ukrcavanju vidljiv je i na ovoj fotografiji. U dnu se vide ljudi, pretežno mladići, koji se bore za ulazak, može se pretpostaviti do kakvog je naguravanja došlo. Može se razaznati i da je ovo zadnji vagon, dakle posljednja prilika do sljedećeg puta koji je vremenski neizvjestan. Ono što promatrač odmah uoči, i ono što je subjekt ove fotografije, su djeca, bebe, koji se dodaju (vjerojatno roditeljima i obitelji) kroz prozor vagona. Nesvakidašnjost takvog događaja jasno dočarava bezizlaznost situacije.

Kod ovakvih fotografija ne mogu se uočiti razlike u prikazivanju izbjeglica i migranata među novinama – *Jutarnjem listu*, *Večernjem listu*, ali ni među tjednicima – *Globusu* i *Nacionalu*. Neke se fotografije čak i ponavljaju u različitim novinama, a ne postoji ni posebna razlika u prikazivanju masovnih fotografija naspram onih na kojima su jedna ili dvije osobe. Emocije na svim licima su jednake; natruhe osmijeha i sreće povremeno se mogu primijetiti jedino kod djece.

Fotografije koje prikazuju prometna sredstva u kontekstu s izbjeglicama i migrantima najčešće su masovne, prikazuju veći broj ljudi. Masovne fotografije mogu kod ljudi izazivati strah i bojazan, u tome se može iščitavati prijetnja, ali ni na jednoj od ovih fotografija to nije

vidljivo. Razlog tome mogla bi biti prisutnost velikog broja djece na ovim fotografijama, a djeca kod ljudi ne izazivaju strah već pobuđuju sućut i želju za pomaganjem. Ta je ideja mogla biti i svrha objavljivanja ovakvih fotografija – pretpostavka je da će se većina ljudi sažaliti nad dječjom sudbinom pa čak ni u ovakvim kolonama i masama neće iščitavati prijetnju. Brojne su fotografije izbjeglica i migranata koje kao subjekt, ili makar negdje u pozadini, imaju djecu, a razlog za to mogao bi biti ovaj poviše naveden.

Nije rijetkost da se na fotografijama nalaze i šatori, veći ili manji te vreće za spavanje. I oni su, kao i prometna sredstva, označitelji puta i života na cesti.

5.3. „Mi“ smo uvijek bolji od „njih“

U teorijskom dijelu ovog rada već je spominjana podjela na „Mi“ i „Oni“, odnosno, koncept Drugoga, no tada u kontekstu da su izbjeglice i migranti oni Drugi, onima kojima se pridaju drukčija značenja i vrijednosti od onih koji pripadaju dominantnoj skupini. Prelistavajući novine čije su fotografije iskorištene kao građa ovoga rada, uočeno je da su u ovom slučaju, oni Drugi zapravo drugi narodi. Kroz medije se protezala glavna teza kako su Hrvati bolji prema izbjeglicama i migrantima od susjednih naroda, pa čak i naroda koji se nalaze puno dalje, a nađu se na putu izbjegličkog vala. Protezala se i teza da je to unisono mišljenje i da su u dobrodošlici svi složni. Takva je teza u konotativnom smislu bila vidljiva na fotografijama, a kad bismo u obzir uzimali i tekst koji se nalazi oko fotografija, diskurzivnom analizom bi došli do sličnog ili istog zaključka.

Međutim, ako se uzmu u obzir događanja u jesen i zimu 2015. te zimu 2016. godine, može se shvatiti da je situacija po pitanju izbjeglica i migranata u Hrvatskoj bila daleko od idealne, dapače, bila je poprilično kaotična. Hrvatska nije bila spremna za prihvatanje tolikih pridošlica ni smještajnim kapacitetima ni financijski, a još manje po mentalitetu. Vodile su se žestoke rasprave, kako među političarima tako i u narodu, o tome trebaju li izbjeglice i migranti biti pušteni u državu ili ne, kako ih treba zbrinuti, gdje ih treba smjestiti te što činiti s njima jednom kad uđu u Hrvatsku. Rasprave su prerasle u svađe, a svađe u protestne mimohode pa čak i tučnjave. Složnost po tom pitanju nije postojala onda, a ne može se reći ni da postoji sada, gotovo dvije godine nakon tog prvog izbjegličkog vala. Zapravo bi se moglo zaključiti da, iako se uporno pokušavalo propagirati neku drugu ideju, Hrvatska je po pitanju izbjeglica i migranata pokazivala sve slabosti i nedostatke koje je imala i Europska unija.

Slika 8. Globus, 18.12.2015., 64. str.

Na Slici 8 vidi se velika drvena barka koja prevozi puno više ljudi nego što bi u njoj trebalo ili smjelo biti smješteno. Oko nje je pučina, more koje u ovom kontekstu izgleda više prijeteće nego što ga se inače zamišlja. Ljudi u barci čine se sitni naspram velikog plavetnila koje ostavlja dojam kao da će svaki čas nekoga progutati. To na neki način može simbolizirati snagu prirode koju ljudi uporno pokušavaju ukrotiti, da bi ih ona iznenadila na nekom drugom mjestu. Ovaj scenarij barke i mora moguć je i na Jadranskom moru, u hrvatskim teritorijalnim vodama, no tu uskače natpis koji se nalazi na fotografiji i iz kojeg vidimo da se radi o krijumčarenju, a budući da znamo da se takve stvari odvijaju u morima između Sjeverne Afrike i Grčke i Sjeverne Afrike i Italije, ovaj događaj pripisujemo nekoj od tih zemalja, dakle, ne Hrvatskoj. Kod većine ljudi koji su vidjeli ovakvu ili sličnu sliku sigurno se pojavila misao koja preispituje razloge zbog kojih se ovakve stvari dopuštaju, pogotovo ako smo upoznati s činjenicom da velik broj izbjeglica i migranata ne preživi ovu etapu putovanja. S obzirom na to da su tragedije na moru s izbjeglicama i migrantima obilježile 2015. godinu (a i godine koje slijede), jedan dio gledatelja ove i sličnih fotografija može doći i do krajnjeg zaključka da se takve stvari dopuštaju namjerno i osuditi ponašanje drugih država prema takvim situacijama. Medijski prikaz u obliku fotografija koje su ovdje analizirane ne čini ništa da bi se takvo mišljenje preispitalo ili opovrgnulo. Tako će se zatvoriti krug uvjetovanog čitanja poruke u kojoj Hrvati, zbog medijskih prikaza tih tjedana i mjeseci za vrijeme trajanja izbjegličkog vala, misle da se jedino hrvatski narod prema izbjeglicama i migrantima ponašao dostojanstveno, da ih je prihvatio bez problema i da nije bilo nikakvih poteškoća ni izgreda,

dok je stvarnost zapravo bitno drugačija o čemu svjedoče brojni zapisnici i izvještaji civilnih udruga za prava čovjeka koje su se u tom razdoblju našle na terenu.

Slika 9. Globus, 09.10.2015., 11. str.

Slika 9 ide i dalje od toga zato što daje usporedni prikaz kako granica izgleda u Mađarskoj, a kako u Hrvatskoj. Na mađarskoj strani vidi se žilet žica kroz koju se provlače izbjeglice i migranti, dok, iako čuvani od strane policajaca, na hrvatskoj strani oni stoje slobodno. Tek iščitavanjem teksta koji prati sliku, saznaje se da se fotografijama želi dočarati stanje na granicama, no ostaje pitanje konotativnog značenja i onoga svega što se na slikama ne može vidjeti, a što se događalo i s hrvatske strane.

Slika 10. Večernji list, 12.11.2015, 12. str.

Na Slici 10 se velikim natpisom preko slike konstatira kako je otok na koji izbjeglice i migranti pristižu (Lezbos u Grčkoj) – otok smrti, dok se u gornjem desnom kutu vidi

informacija da je u brodolomu poginulo 27 izbjeglica. Odabirom takvih riječi primateljima poruke iz medija sugerira se da se Grčka ne brine o tim ljudima i da je ona nekako odgovorna za njihove smrti. Iako činjenica jest da se većina tih tragedija na moru mogla spriječiti pravilnom reakcijom obalne straže, vlasti i na kraju krajeva, Europske unije, treba shvatiti da odgovornost za te smrti nije samo na zemljama koje su prve zemlje u koje izbjeglice i migranti pristižu. I riječ kalvarija u rečenici „Kalvarija izbjeglica na putu prema EU“ označitelj je katastrofe i velike tragedije.

Ako se fotografija promatra zanemarujući tekst na njoj, u pozadini vidimo gumeni čamac prepun izbjeglica, spasioce koji su ih krenuli iskrcavati dok je u prvom planu muškarac koji na ramenu nosi dijete preslabo odjeveno i obuveno za takav put. Izrazi na njihovim licima ne mogu se razaznati, ali pretpostavlja se da je to olakšanje zbog pristizanja na kopno nakon dugog i mučnog putovanja. Muškarac gazi kroz vodu, mokat gotovo do struka, kao da za to uopće ne mari i kao da mu je jedino bitno da dijete dovede na sigurno – vjerojatno nit vodilja svih roditelja na ovakvom putovanju. S lijeve strane vidi se crni pojas za spašavanje koji malo ublažava zgražanje nad činjenicom da se ovakve tragedije dopuštaju.

Odabrane fotografije samo su djelić u nizu njih koje prikazuju izbjeglice kako se provlače kroz žicu (Mađarska), kako ih policajci špricaju sprejem u oči (Slovenija), kako gladni, promrzli i mokri sjede na tlu na granicama ili u kampovima (Srbija, Makedonija, Grčka) ili brutalnim činovima (zašivanje usta) protestiraju da ih se pusti preko granica (Makedonija). Te fotografije prikazuju ono što se događa i u tome nema ništa sporno, ali fotografija koje prikazuju nevolje na hrvatskim granicama ili teritoriju može se nabrojati na prste jedne ruke. Dva su moguća razloga za to; prvi je da se propagira ideja o hrvatskoj jedinstvenosti po pitanju dobrodošlice i zbrinjavanja migranata, dok je drugi razlog taj da se fotografijama koje bi izbjeglice i migrante prikazivale u negativnom svjetlu (neredi, iscrpljenost) mogu pobuditi i rasplamsati negativni osjećaji prema njima, a to nikako nije tendencija.

5.4. Jesu li izbjeglice žrtve?

Ono što je možda najlakše za primijetiti na fotografijama koje prikazuju izbjeglice i migrante je njihova patnja, tegobe, tuga. Stalno su prisutne fotografije iscrpljenih ljudi koji iznemoglo sjede na podu ili pješače sa šačicom stvari koje su im ostale od života u državi iz koje su pobjegli. Ti su pojmovi povezani s tendencijom da se izbjeglice i migrante na fotografijama

analiziranih dnevnih i tjednih novina prikazuje kao žrtve. Tome u prilog ide i činjenica da su subjekti fotografija često djeca, majke s djecom ili trudnice, a povremeno i očevi s djecom. Ta su djeca prikazivana dijametralno suprotno – ili su tužna i plaču što kod primatelja poruke pobuđuje osjećaje sućuti i sažaljenja ili se smiju i igraju kao da nisu svjesni što se oko njih događa što kod primatelja poruke pobuđuje osjećaje divljenja hrabrosti te djece. U svakom slučaju, takve fotografije uzrokuju generalizaciju da su sve izbjeglice i migranti žrtve nekakve bezizlazne situacije ili sistema.

Broj ljudi prikazanih na fotografijama također utječe na to kako će poruka koju nosi biti percipirana. Pojedinačne ili fotografije koje prikazuju manji broj ljudi (dvoje do četvero) primatelji poruke ne percipiraju kao prijetnju zato što su brojčano nadmoćni. Masovne fotografije bi mogle izazvati osjećaje ugroženosti, propitivanja motiva pa možda čak i straha.

Slika 11. Večernji list, 20.10.2015, 5. str

Fotografijama u ovoj kategoriji dominiraju emocije vidljive na njihovim licima. Tako od pet priloženih sličica na Slici 11 tri prikazuju izraze lica subjekata fotografije. Najveći dojam svakako ostavlja posljednja, najdonja sličica koja prikazuje dijete u nekakvoj kabanici, s velikim podočnjacima, vidno iscrpljeno. Iz njegovog se pogleda može iščitati sumornost situacije, ali nazire se i natruha nekakve prijetnje, upozorenja ili bi to možda moglo biti dostojanstvo kojim poručuje da je preponosan da bi ga se fotografiralo u ovakvim situacijama. Na slici iznad njega vidi se uplakano manje dijete i muškarac koji ga čuva, vjerojatno djetetov otac, dok čovjek na slici iznad (u sredini) na ramenima nosi čak dvoje uplakane djece, dvije djevojčice. Preostale dvije fotografije, one najgornje, donose prikaz situacije, a upečatljiva je fotografija bosih i blatnjavih nogu zato što se može staviti u kontekst kada se zna da su brojne izbjeglice i migranti na dugom i teškom putovanju izgubile svoju obuću i nisu imale izbora nego hodati bos. Svaka od ovih fotografija izaziva sažaljenje pa se može doći do zaključka da su izbjeglice i migranti prikazivani kao žrtve zato što je sažaljenje prva emocija koja se povezuje sa statusom žrtve.

Slika 12. Jutarnji list, 18.09.2015., naslovnica

Slika 12 također je u službi prikazivanja izbjeglica kao žrtvi. To je vidljivo u činjenici da fotografija prikazuje uplakano dijete koje izaziva snažne emocije time što je očigledno nesretno i time što je zaista mlade dobi. Zatim imamo muškarca, vjerojatno oca djeteta, koji više i izgleda kao da se zbog nečega svađa s pripadnicima policije. Da u rukama ne drži dijete njegovom bi ponašanju vjerojatno bili pripisani mentalni označivači poput nasilno, agresivno, prijeteće. No s obzirom na to da ima dijete, njegov očigledan verbalni sukob s policijom karakterizira se kao zaštitnički i vjerojatno potreban u svrhu protekcije djeteta. Na temelju fotografije ne može se dokazati ni jedno ni drugo, ali potonje objašnjenje automatski pada na

pamet i tu se konotativno i pripisano značenje prikazuje u svojoj punoj definiciji te na temelju ovakvog primjera može biti jasno zašto konotativna i pripisana značenja mogu biti opasna. Fotografija prikazuje masu koja je u nekakvom sukobu s pripadnicima policije, ali je u fokus stavljeno dijete u masi što također vodi ka zaključku da su izbjeglice i migranti žrtve i primatelj ove poruke zapravo se više uopće ne pita što je posrijedi i oko čega je sukob, već automatski policajcima pridaje negativno značenje, a izbjeglicama i migrantima suprotno, pozitivno značenje.

Natpis koji se nalazi u lijevom donjem kutu slike kaže da o izbjegličkoj krizi više možemo pronaći na 11. stranici novina gdje se nalazi cijelo specijalno izdanje posvećeno samo toj temi. Ovdje se može o upotrebi riječi raspravljati na razini diskurzivne analize jer i činjenica da je upotrijebljena riječ „izbjeglice“ umjesto riječi „migranti“ govori u prilog tezi da su izbjeglice i migranti više prikazivane kao žrtve nego kao prijetnja. Konotativno značenje koje se pridaje riječi „izbjeglica“ je bitno drugačije od onoga koje se pridaje riječi „migrant“ – prva se povezuje uz bespomoćnost, krhkost, primoranost na neki izbor (kao da nije bilo drugog izlaza), dok se uz riječ migrant vezuje nekakva mogućnost odluke i vlastita volja. Biti izbjeglicom uvjetovano je vanjskim faktorima, dok je biti migrantom vlastiti izbor.

Slika 13. Večernji list, 02.02.2016., 5. str.

Slika 13 opet cilja na emocionalnu, a ne racionalnu stranu primatelja poruke. Dječak nosi puno veći teret nego što je to za njegovu dob primjereno, a izraz na njegovom licu je tugaljiv i nesretan. Gleda ravno u objektiv fotoaparata što još više involvira gledatelja fotografije i vuče ga da se emocionalno uključi. Predmet koji nosi, deka (pokrivalo), donosi toplinu i budi asocijacije topline doma, no čak i to na ovoj slici zbog sive boje i neadekvatne debljine materijala, ukazuje na hladne i tužne emocije. Sve osobe u njegovoj blizini, one fokusiranije i

one nefokusirane, na sebi imaju ruksake i ostale osobne stvari, kao da nešto čekaju ili se spremaju za polazak. Isto je s još dvoje djece koja stoje s desne strane dječaka koji nosi deke. To nam je ukazuje na život u pokretu, neizvjesnost u kojoj se u svakom trenutku situacija može drastično promijeniti.

Ni u ovoj kategoriji ne može se primijetiti nikakva razlika u prikazivanju izbjeglica i migranata prije 1. prosinca 2015. godine i poslije, kao ni razlika u prikazivanju među novinama.

5.5. Muške snage

Na brojnim fotografijama koje prikazuju migrante i izbjeglice mogli su se vidjeti odrasli muškarci koji na ramenima, leđima ili u naručju nose malu djecu (vjerojatno očevi i braća). Ovo je bila pomalo neočekivana i iznenađujuća spoznaja zato što većina ljudi na fotografijama očekuje majke i djecu ili trudnice i djecu. Uz djecu i brigu o njima još se uvijek više veže ženska osoba, pa čak i u zapadnom svijetu, a ako se uzmu u obzir svi stereotipi prema istočnim zemljama, uloga majke trebala bi biti još izraženija – glavna koja se pridaje ženama. Također, treba uzeti u obzir da se muškarcima na fotografijama uvijek pridaju drugačije vrijednosti – osim što su moćni, snažni, hrabri, sposobni nadići sve prepreke, često ih se smatra većom prijetnjom nego žensku osobu. Pogotovo kada je na fotografiji vidljiva veća skupina muškaraca.

Najveći broj takvih fotografija objavljen je u *Jutarnjem listu*, ali moglo ih se naći i u drugim promatranim novinama.

Slika 14. Jutarnji list, 16.09.2015., naslovnica

Primjer je i Slika 14 koja prikazuje muškarca koji na ramena stavlja dijete. Iako muškarčev izraz lica ne možemo vidjeti, brižnost i sigurnost kojom drži dijete i pažljivost u pokretu kojim ga smješta na ramena indicira da se radi o djetetovu ocu. Djetetov izraz lica govori da mu je nešto drugo privuklo pažnju, ali ne pokazuje nikakvu zabrinutost ili sumnju u ruke koje ga drže. I u ovom se slučaju u pozadini, neizostavno vidi ograda koja je već spominjana u prethodnim poglavljima. Osim djeteta, muškarac već na leđima ima i ruksak, pa se može pretpostaviti da taj zajednički teret nije lagan. Fotografija se nalazi na naslovnici novine, kao i na unutarnjim stranicama, a preko nje stoji natpis koji govori „Prema Hrvatskoj ide 1000 izbjeglica.“ Diskurzivnom analizom može se zaključiti da odabir ovakvih riječi pomalo budi nekakve osjećaje strepnje i straha, kao da to što prema Hrvatskoj ide 1000 izbjeglica može potencijalno predstavljati velik problem u svakom smislu te riječi. Ipak, to je čista informacija, a za izazivanje straha mogle su se upotrijebiti i puno teže riječi koje bi izazvale i jače konotacije. S druge strane, ako se u obzir uzme konotacija te rečenice i konotacija koje pruža fotografija, dolazi se do zaključka da su one jedna prema drugoj kontradiktorne. Odnosno, fotografija kao da želi ublažiti ono što bi se iz teksta moglo iščitati i osjećaje koje bi on mogao pobuditi. Moglo bi se reći da je fotografija u službi smirivanja tenzija jer

subjektima na slici (vidno izmučen muškarac koji nosi malo dijete) kao da poručuje: „Da, dolazi puno izbjeglica, ali to su uglavnom roditelji i djeca pa nema straha.“ – straha od nekakve prijetnje sigurnosti, straha od nereda, terorizma.

Slika 15. Jutarnji list, 18.09.2015., 9. str.

Slika 15 donosi spoj nekoliko manjih koje sve prikazuju muškarce s djecom. Oni ih redom nose, ljube u lice ili čelo, grle, pomažu. Samo na jednoj od njih prikazana je žena s djetetom, a to da je žena vidimo po marami koju nosi preko kose. Ostaje pitanje jesu li fotografi uočili nekakav novi trend pa su odlučili donositi više takvih slika, je li to da ima puno više muškaraca s djecom nego bi se očekivalo uvjetovano situacijama iz zemalja iz kojih su pobjegli (možda su djeca ostala bez majki)? A možda su se izbjeglice i migranti namjerno tako podijelili zato što shvaćaju snagu smirivanja koju donose djeca – smirivanja u vidu da ih

vjerojatno nitko u zemljama u koje dolaze neće napadati dok nose djecu, ali i snagu u tome da u očima drugih, djeca ne predstavljaju prijetnju kakvu bi mogla predstavljati skupina muškaraca bez djece.

Treba primijetiti i posebno izdvojiti jednu od manjih fotografija koja prikazuje muškarca i dijete (vjerojatno oca i sina) koji su podigli kažiprst i srednjak u međunarodni znak mira. Tako su vjerojatno željeli poručiti da dolaze u miru i da ne žele nikome nikakvo zlo, samo su u prolazu. Zanimljivo je primijetiti da će djeca izbjeglice i migranti puno prije shvatiti važnost takvih neverbalnih znakova nego oni koji na početku svoga života nisu morali prolaziti što su djeca izbjeglice i migranti prošli.

Na najdonjoj sličici opet vidimo ogradu kroz koju djeca i jedan odrasli muškarac s njima dobivaju nešto od žene koja ima rukavice na rukama, vjerojatno volonterke. Na licima djece koja nešto dobivaju vidi se sreća.

Neke od manjih fotografija izdvajaju jednu ili dvije osobe, dok neke donose fotografije više ljudi, međutim ako se uzme u obzir da su to djeca, iz takvog se prikaza ne može iščitati nikakva prijetnja.

Slika 16. Večernji list, 02.12.2015., 9. str.

I Slika 16 prikazuje muškarca s djevojčicom koja gleda kroz ogradu i drži crtež. Vide joj se samo oči, a iz njih se može iščitati tuga, patnja. Na crtežu se nalazi kućica i nekakav vrt, dvoje ljudi, jedno očigledno starije, jedno mlađe (dijete), ograda i nešto smotano za što se pretpostavlja da je žica, dok je s druge strane čovjek u crvenom i s kapom na glavi (vjerojatno pripadnik redara ili policije). Crtež zapravo prikazuje ono što djevojčica svaki dan gleda što nije neuobičajeno jer je poznato da djeca te dobi crtaju ono što vide. Ova fotografija posebno je usmjerena na emocije primatelja poruke zbog tugaljivog izgleda djevojčice koja gleda kroz

ogradu, muškarca koji ju brižno pridržava i onoga što prikazuje njezin crtež. Gledatelj se sažalijeva nad djevojčicom ponajviše zbog činjenice da bi na njezinim crtežim trebala biti njezina obitelj, sunce, cvijeće, kućica u cvijeću, a ne ograde i policajci. Ako se uzme u obzir da djevojčicu na visini drži muškarac da se bolje vidi, a ona rašireno drži crtež, također da se bolje razaznaje što je na crtežu, može se zaključiti da je izazivanje emocija suosjećanja i sažaljenja bila i intencija ili subjekata na slici ili fotografa, a sigurno urednika *Večernjeg lista*.

6. FOTOGRAFIJE KOJE OSTAJU U PAMĆENJU

Fotografija je sredstvo zabilježavanja događaja i stvari koje vidimo i kojima prisustvujemo. Iako ona nije savršena i njome je itekako moguće manipulirati, ostaje činjenica da fotografija u ljudskoj svijesti i dalje ima posebno mjesto. Ponekad neke fotografije iz povijesti ostanu duboke usječene u kolektivnu svijest, toliko da im nikakvo dodatno objašnjenje nije potrebno. Takve fotografije nazivamo ikoničke ili kultne fotografije. „Takve slike predstavljaju univerzalne ideje i emocije, pa uzrokuju jaku emocionalnu identifikaciju velikog broja ljudi i imaju velik utjecaj na mnijenje,“ (Vitaljić, 2013: 159). One se pojavljuju u različitim medijima, uz različite teme, a ono što je najviše upitno – uz različite interpretacije (*Ibid.*). Tijekom povijesti, ikoničke fotografije „postaju jedini reprezent i način na koji se određeni događaj pamti“ (*Ibid.*). Nije rijetkost da neka fotografija u jednom razdoblju ima jedno značenje, dok je u nekom drugom povijesnom periodu interpretirana i prikazana skroz drugačije, možda na način koji je tada nekom vođi odgovarao. Nerijetko se događa i da puno značenje koje stoji iza fotografije saznamo tek godinama kasnije. „U svakom slučaju, cirkulacijom fotografija biva potpuno odvojena od svog prvobitnog značenja i to je glavna zamjerka ikonama fotožurnalizma čija konotativna vrijednost nadilazi kontekst u kojem je nastala i često nema veze sa stvarnim događajima“ (Vitaljić, 2013: 159).

Slika 17. The Terror of War, 1972.

Slika 18. Flag raising on Iwo Jima, 1945.

Slika 19. V-J Day in Times Square, 1945.

Slika 20. Starving Child and Vulture, 1993.

Slika 21. Alan Kurdi, 2015.

Fotografije povije samo su neki primjeri fotografija koje su obilježile povijest, a izvučene su iz izbora *Time* magazina koji je na jednom mjestu sakupio 100 najutjecajnijih fotografija svih vremena (Time.com, 2017). Svaka od njih sa sobom nosi i priču o tome na koji je način promijenila dotadašnje prilike ili viđenje istih. Tako je, primjerice, Slika 17 koja prikazuje djevojčicu opečenu napalmom u Vijetnamskom ratu dovela do toga da je američka javnost počela propitivati značenje i vrijednost tog rata. Slika 20 fotografirana je u Sudanu, a prikazuje dijete koje je bilo na rubu smrti dok je puzalo prema centru s hranom te lešinara koji se taman spustio u djetetovu blizinu čekaju njegovu skorou smrt. Ta je fotografija oživjela rasprave o tome koliku distancu mora držati fotograf i treba li prvo fotografirati pa onda pomagati ili obrnuto. Događaji i scene koje je vidio, uključujući i tu, fotografa Kevina Cartera koji je tu fotografiju i snimio, doveli su do samoubojstva nekoliko godina kasnije. Postoje razne rasprave konkretno o ovoj fotografiji gdje se teoretizira koliko je udaljen bio lešinar, a spominje se i djetetova majka koja je navodno bila u blizini.

Naravno, treba uzeti u obzir i da su ovo sve fotografije koje su vjerojatno ostale dublje u našoj svijesti zato što se radilo o fotografijama iz američkih medija i američke kulture koja nam je često nametnuta, a da toga nismo ni svjesni. No, ostaje činjenica da su sve od priloženih fotografija na neki način ikoničke, one su obilježile određeni trenutak i to kako ga ljudi poimaju.

Slika 21 je možda najrelevantnija za ovaj rad zato što prikazuje preminulog dvogodišnjeg dječaka, izbjeglicu iz Sirije, Alana Kurdija koji se utopio u grčkome moru, a pronađen je na turskoj obali. U jesen 2015. godine ova je fotografija obišla svijet, poharala društvene medije i u samo nekoliko sati podigla svijest o izbjeglicama i migrantima, o njihovim stradanjima i ratu u Siriji na višu razinu nego bilo koja druga snimka ili izvještaj. Ta činjenica dovoljno govori o snazi fotografije.

6.1. Ne ostavljaju ravnodušnim

Izbjeglička kriza koja je pogodila prostore Hrvatske i susjednih zemalja zasigurno je za sobom, između ostalog, ostavila brojne fotografije koje će ostati u kolektivnom sjećanju, koje će svakome pasti na pamet kada se spomene izbjeglička kriza. Neke od njih su upečatljivije nego druge, a kao što je već više puta dosad spominjano, najviše njih tematizira djecu zato što upravo prikaz djece ostavlja najveći dojam. Iznimka nisu ni fotografije priložene u ovom poglavlju, dapače, ove fotografije mogle bi ostati posebno upamćene kao označitelji izbjegličke krize na ovim prostorima.

Slika 22. Jutarnji list, 17.09.2015., naslovnica

Ovo je fotografija sa srpsko-hrvatske granice, a prikazuje hrvatskog policajca koji u rukama drži dijete izbjeglicu nakon što je djetetova majka zbog zdravstvenih problema morala u bolnicu. Fotografija se nalazila na naslovnici, a više manjih fotografija istih subjekata nalazila se unutar novina. Također, objavljena je i u *Jutarnjem listu* i u *Večernjem listu*. S natpisom „Budimo ljudi“, jasno je da fotografija i urednik koji ju je tako postavio, s tim naslovom, želi pobuditi osjećaje sažaljenja i sućuti nad ovim djetetom, odnosno, izbjeglicama i migrantima u cjelini. Zanimljivo je da dijete u rukama drži policajac, pripadnik snaga koji bi izbjeglicama i migrantima trebao biti na dijametralno suprotnoj poziciji, on bi trebao biti taj koji im predstavlja problem, barijeru pri ulasku u državu. Ovom fotografijom je jasno da se ne pokušava propagirati takva politika i da se izbjeglice i migranti žele predstaviti kao žrtve, a ne kao potencijalna prijetnja. Fotografija se uklapa i u diskurs „Mi i Oni“ u kojem su Hrvati prikazani kao humani, spremni na pomoć unatoč svemu, općenito bolji nego pripadnici policijskih snaga u okolnim državama. Bilo kako bilo, fotografija je ostala zapamćena i već je sada, s relativno malim vremenskim odmakom od tih događanja, poprimila ikonički status.

Slika 23. Jutarnji list, 19.09.2015., naslovnica

Slično je i sa Slikom 23 objavljenom u *Večernjem listu* koja prikazuje djevojčicu koja izgleda kao da od policajaca traži vodu ili ju je neznancima jednostavno privukla dječja radoznalost. U kontrast je stavljena nevinost na njenom licu i pendrek kojeg možemo razaznati na policajčevoj odori, a koji, u ovom kontekstu, simbolizira prijetnju. Policajac ponovno predstavlja prepreku na putu, a kada u širi kontekst stavimo i manje fotografije koje se nalaze unutar novina, vidimo da u nizu stoje tri policajca koji onda i doslovno predstavljaju prepreku. Kada se uoči kontrast uzrasta djevojčice i policijskih snaga koje su tu postavljene, situacija izgleda i pomalo apsurdno (iako shvaćamo oni tu nisu samo radi nje).

Slika 24. *Večernji list*, 09.12.2015., 5. str.

Slika 24 objavljena je u *Večernjem listu*, ali zapravo je fotografija iz stranih medija koja je obišla svijet i pojavila se i na brojnim društvenim mrežama. Fotografirana je u Mađarskoj, a

prikazuje muškarca, ženu i dijete koji leže na željezničkoj prugi u, onome što se čini, očajnički pokušaj bježanja od mađarske policije. Fotografija ujedinjuje nekoliko označivača spomenutih već prije – željezničku prugu kao simbol puta, policajce kao prepreku (što ovdje doslovno i jesu), izbjeglice ili migrante kao žrtve, a posebno je užasavajuće vidjeti tako malo dijete, bebu, u ovakvoj situaciji. Vidljivo je da žena, vjerojatno majka djeteta, pokušava rukama zaštititi glavu bebe od udara u metal tračnica ili u pod dok ženu muškarac drži ispod ruku. Ne može se točno razlučiti je li muškarac negativac u ovoj priči koji se od vlasti brani tako da je uzeo ženu za taoca ili pokušava ženu obraniti od policajaca koji je želi nekamo odvesti. Jedan od policajaca kreće se prema trojki na podu dok drugi policajac naizgled mirno promatra kako će se situacija dalje odvijati i pridržava pendrek za svaki slučaj. Nažalost, pozadina ove fotografije nepoznata je pa se ne može sa sigurnošću reći koje čitanje fotografije odgovara stvarnosti.

Slika 25. Večernji list, 21.10.2015., naslovnica

Ipak, većini javnosti izbjeglička će kriza najviše ostati u pamćenju po fotografijama koje prikazuju masu koja se nekud kreće, ponekad kaotičnu, ponekad jedinstvenu, poput ove prikazane na Slici 25. Na čelu kolone vidimo nekoliko policajaca koji hodaju pješke pred i sa strana izbjeglica i migranata i jednog na konju. Kako piše sa strane u objašnjenju fotografije, radi se o fotografiji koja je nastala u Sloveniji i ovi policajci pridošlice vode u prihvatni centar. Još jednom policajci predstavljaju barijeru između izbjeglica i migranata i ostatka svijeta. Uska cesta kojom se kreću kao da je formirala kako će kolona izgledati. Izbjeglice i migranti su umotani u deke, većina su mlađi muškarci, a među njima ima i nešto djece, dok žene gotovo pa i nema. Po svjetlosti na fotografiji može se reći da je vrijeme lijepo i sunčano

što je u potpunom kontrastu prema izmučenim i iscrpljenim licima izbjeglica i migranata koje vidimo kada se fotografija malo zumira. Unatoč suncu, fotografija odaje sumornu atmosferu, a izbjeglice i migranti kao da su uhvaćeni i stjerani u kut od strane toliko policajaca, odaju dojam koji se može steći gledajući ratne fotografije kolona koje se kreću prema ratnim logorima. U gornjem desnom uglu fotografije nalazi se natpis „izbjeglička drama“ gdje nam riječ drama sugerira izvanredno i kaotično stanje. Masa na fotografiji samo dokazuje težinu situacije.

Ove fotografije samo su neki od primjera fotografija koje bi se zauvijek mogle urezati javnosti u pamćenje, no dirljivih i pamtljivih fotografija bilo je na desetke i nemoguće ih je sve uvrstiti u rad.

7. ZAKLJUČAK

Ni gotovo dvije godine od početka izbjegličke krize u Hrvatskoj i početka izbjegličkog vala na Zapadnom Balkanu izbjeglice i migranti ne prestaju dolaziti u Europu raznim putevima. U prvoj polovini 2017. u Siriji i dalje bjesni rat, a situacija je možda gora nego što je to bila u jesen i zimu 2015. godine i početkom 2016. godine. Europa i dalje nije smislila prikladnu strategiju za prihvaćanje i zbrinjavanje izbjeglica i migranata, a još manje kako smiriti rat koji traje već šestu godinu zaredom i koji je dosad odnio, procjenjuje se, gotovo pola milijuna života. Od toga su oko 55 tisuća žrtava bila djeca. Dolasci izbjeglica i migranata na Zapadnu balkansku rutu, kako je nazvana, nešto su manji, a to je ponajviše rezultat sporazuma Europske unije i Turske da zadržava izbjeglice i migrante koji žele proći prema Zapadnoj Europi i Skandinaviji gdje vide bolji život za sebe i svoje potomke. Pitanje je koliko će dugo taj krhki sporazum izdržati i koliko je još vremena ostalo do novog izbjegličkog vala.

U ovakvim situacijama mediji odigravaju veliku ulogu zato što u javnosti postavljaju okvir kroz koji će se događaji promatrati. Upravo o medijskoj reprezentaciji uvelike ovisi hoće li izbjeglice i migranti biti smatrani dobrodošlima ili ne. Veliki izbjeglički val s Bliskog istoka i iz Afrike koji se dogodio bio je prvi takav u novijoj hrvatskoj povijesti i zanimljivo je s odmakom i širim saznanjima, gotovo dvije godine nakon, promatrati kako se koji medijski akter u tome snašao. Ovaj je rad u središte opservacije stavio fotografije, i to one objavljene u *Jutarnjem listu*, *Večernjem listu*, *Globusu* i *Nacionalu* u periodu od 15. rujna 2015. godine do 15. ožujka 2016. godine.

Fotonovinarstvo je oduvijek smatrano posebnom kategorijom novinarstva bez koje su suvremeni mediji nezamislivi. Iako postoje brojne rasprave oko njegove objektivnosti, neizbježna je činjenica da su fotografije poseban dodatak tekstu koji ga čini vjerodostojnijim i bogatijim. Isto je tako neizbježna činjenica i to da su ljudi vizualni tipovi koji žive brzo te sve češće nemaju vremena za čitanje teksta oko ili ispod fotografije pa pridaju neka vlastita značenja i vrijednosti onome što vide. Zato je bitno da fotografije što objektivnije i poštenije prikazuju stvarne događaje i ljude, iako se zadanim okvirima teško može pobjeći.

U periodu prvog izbjegličkog vala i na hrvatskoj političkoj sceni događale su se zanimljive promjene, konkretno, to je bilo razdoblje u kojem su se održavali parlamentarni izbori, a pravo da složi Vladu je, umjesto dotadašnjeg SDP-a, dobio HDZ. Stoga je i jedno od

istraživačkih pitanja ovog rada bilo vezano upravo uz to – hoće li se, i ako da kako, mijenjati medijski odnos s obzirom na promjene na političkoj sceni. Pokazalo se da to nije imalo nekog značajnijeg utjecaja na vrstu fotografija koje se objavljuje u smislu da su izbjeglice i migranti i dalje prikazivani jednako, a odnos prema njima nije se promijenio. Primjetna je jedino sitna razlika u količini objavljenih fotografija kojih je više bilo prije 1. prosinca kada je nastupila politička promjena. No, to dvoje se ne može dovesti u direktnu korelaciju zato što postoji još niz faktora koji su mogli dovesti do pada objavljivanja fotografija na kojima su izbjeglice i migranti.

Na analiziranim fotografijama izbjeglice su prikazivane kao žrtve, a ne kao prijetnja i to je jedinstveno *Jutarnjem listu*, *Večernjem listu*, *Globusu* i *Nacionalu*. Takvo generaliziranje i stereotipiziranje nije dobro zato što je tako moguće previdjeti probleme koji se predstavljaju, a treba uzeti u obzir i da u svakoj generalizaciji ima iznimaka. Ovako bi se javnosti mogla ponuditi pogrešna slika pridošlica. Isto tako, stereotipizacija nije dobra zato što ukalupljuje ljude u određene okvire iz kojih im je kasnije teško izaći, odnosno, primateljima poruke teško je početi na određene čimbenike gledati izvan okvira koji im je ponuđen i vidjeti širu sliku.

U tom se prikazu izbjeglice i migranti mogu svrstati u nekoliko kategorija od kojih svaka simbolizira različite konotativne označivače žrtve – simbolika ograde, simbolika puta, a tu je i simbolika odnosa „Mi“ i „Oni“. Na fotografijama uz izbjeglice i migrante često možemo vidjeti razne ograde, barijere, prepreke, a često su tu i različita prometna sredstva koja označavaju put i putovanje. Prikazani su umorno, iscrpljeno, tužno s povremenim odjecima sreće na licima, prezentirani su kao žrtve koje su vrijedne pomoći i sažaljenja. Na fotografijama su često djeca koja izazivaju još dublje i jače osjećaje sućuti i solidarnosti, a njihovim prikazom vjerojatno se upravo to želi i postići. Djecu se često može vidjeti i u masovnim prikazima, što bi moglo značiti da se prikazom djece želi ublažiti osjećaj prijetnje koji bi masa mogla izazvati kod gledatelja fotografije.

Na svom su putu izbjeglice i migranti često dolazili u dodir s graničnim policajcima i temeljnim policajcima, vojskom, zaštitarima ali i volonterima. U prikazu takvih susreta u navedenim medijima zanimljivo je da su pripadnici hrvatskih oružanih snaga uvijek prikazani u pozitivnom svjetlu, dok su pripadnici policije drugih naroda (gotovo) uvijek prikazani kao negativci, kao oni koji se prema izbjeglicama i migrantima odnose grubo i s nepoštovanjem prema ljudskom biću. Hrvati su skloni uzdizati sami sebe u svemu što rade, pa tako samohvala nije izostala ni u ovom slučaju. Ipak, za javnost je takav prikaz opasan zato što pruža krivu sliku događanja. U stvarnosti nije sve bilo tako bajkovito kako se predstavlja i

nije sve išlo glatko kako se voli prezentirati. Objektivnijim prikazom moglo bi se doći do spoznaje nekih pogrešaka i strukturnih problema iz kojih bi se moglo učiti za sljedeći izbjeglički val koji dođe, a doći će sigurno. Nedostatak samokritike neće donijeti nikakvu samospoznaju i preispitivanje te učenje na vlastitim greškama i popravljivanje istih, a definitivno ne doprinosi ni javnoj raspravi na ovu temu zato što se uskraćuju argumenti.

Ako su izbjeglice i migranti stereotipno prikazani kao žrtve, očekivalo bi se da će subjekti fotografija biti uglavnom žene, majke, trudnice, žene s djecom. No pokazalo se nešto sasvim suprotno – na fotografijama su često prikazivani muškarci s djecom, vjerojatno njihovi očevi ili bliska obitelj. To je neočekivano s obzirom na to da su muškarci uvijek stereotipizirani kao snažni i hrabri te ih se ne vezuje uz ulogu staratelja i odgojitelja djece. Takav prikaz mogao bi biti želja fotografa i urednika novina da ublaži osjećaje prijetnje i nesigurnosti koje muškarci s Bliskog istoka u primateljima poruke izazivaju, ali isto tako to bi mogla biti i stvarna situacija na terenu kojoj je uzrok nepoznat. To se, nažalost, ne može dokazati samo pogledom na fotografije.

Dok sam iščitavala literaturu za ovaj rad, u pamćenje mi se usjekla misao koja se provlačila kroz više tekstova – na takav put kakav prolaze izbjeglice i migranti, put prepun opasnosti koja vreba iza svakog ugla, pun neizvjesnosti u kojima nisi siguran hoćeš li doživjeti ne sutra, nego sljedeći sat, ne odlučuje se nitko tko može živjeti u svojoj državi i tko ima bilo kakav bolji izbor. Ta bezizlaznost situacije trebala bi biti na umu svakome tko sljedeći put bude odlučivao o zatvaranju granica, a time posredno i o sudbini stotina tisuća ljudi koji čekaju na svoju budućnost, na neko bolje sutra.

8. POPIS LITERATURE

Anderson, Bridget (2013) *Us and Them? The Dangerous Politics of Immigration Control*. Oxford: Oxford University Press.

Baričević, Vedrana (2015) Izbjeglička i migracijska pitanja kao izvor trajne krize Europske unije: neuspjeh europskih politika azila i migracija. *Političke analize* 6(23): 3-14.

Benčić, Sandra, Bosanac, Gordan, Miletić, Goran, Parić, Andrijana, Župarić-Iljić, Drago (2006) *Azil u Hrvatskoj – integracijske politike*. Zagreb: Centar za mirovne studije.

Burgin, Victor (1982) Kako gledamo fotografije? *Život umjetnosti* 89(2): 104-109.

Dunkerly, David, Hodgson, Leslie, Konopacki, Stanislav, Spybey, Tony, Thomson, Andrew (2002) *Changing Europe – identities, nation and citizens*. London: Routledge.

Esterajher, Josip (2015) Iskustva zbrinjavanja prognanika i izbjeglica i suvremena izbjegličko – migrantska kriza u Hrvatskoj. *Političke analize* 6(23): 15-22.

Freund, Gisele (1981) *Fotografija i društvo*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.

Gillespie, Marie (2008) Narrative analysis. U: Gillespie, Marie i Toynbee, Jason (ur) *Analysing media texts* (str. 80-116). UK: Open University Press.

Gillespie, Marie i Toynbee, Jason (2006) *Analysing media texts*. UK: Open University Press.

Gripsrud, Jostein (2006) Semiotics: signs, codes and cultures. U: Gillespie, Marie i Toynbee, Jason (ur) *Analysing media texts*. (str. 10-40). UK: Open University Press.

Grga, Ivo (2014) Neki pravno – politički aspekti migracijskog prava u Europskoj uniji i Hrvatskoj. U: Milardović, Anđelko (ur) *Stranci pred vratima Europe*. (str. 137-166). Zagreb: Pan liber.

Hedgecoe, John (1980) *Sve o fotografiji i fotografiranju*. Zagreb: Mladost.

Jewit, Carey i Oyama, Rumiko (2004) Visual Meaning: a Social Semiotic Approach. U: Van Leeuwen, Theo i Jewitt, Carey (ur) *The Handbook of Visual Analysis*. (str. 134-155). London: SAGE Publications.

Jergović, Blanka (2004) *Odmjeravanje snaga: novine i politika u Hrvatskoj u prvom razdoblju tranzicije*. Zagreb: Sveučilišna knjižara.

- Jorgensen, Marianne i Phillips, Louise J. (2002) *Critical Discourse Analysis*. U: Jorgensen, Marianne i Phillips, Louise J. (ur) *Discourse as Social Interaction*. (str. 60-95). London: SAGE Publications.
- Kingsley, Patrick (2016) *Nova Odiseja*. London: Guardian Books.
- Lalić Novak, Goranka i Kraljević, Radojka (2014) *Zaštita izbjeglica i ranjivih skupina migranata*. Zagreb: Hrvatski Crveni križ.
- McLuhan, Marshall (2008) *Razumijevanje medija*. Zagreb: Golden makreting – Tehnička knjiga.
- Milardović, Anđelko (2014) *Stranci pred vratima Europe*. Zagreb: Pan liber.
- Milardović, Anđelko (2013) *Stranac i društvo: fenomenologija stranca i ksenofobije*. Zagreb: Pan liber.
- Milardović, Anđelko (2000) *Zapadni Balkan*. Osijek-Zagreb-Split: Pan liber.
- Paić, Žarko (2014) Identitet kao dispozitiv moći: Kraj ideologije ili politike multikulturalizma? U: Milardović, Anđelko (ur) *Stranci pred vratima Europe*. (str. 21-52). Zagreb: Pan liber.
- Peruško Čulek, Zrinjka (1999) *Demokracija i mediji*. Zagreb: Barbat.
- Reeve, Johnmarshall (2010) *Razumijevanje motivacija i emocija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Šelo Šabić, Senada i Borić, Sonja (2016) *At the Gate of Europe. A Report on Refugees on the Western Balkan Route*. Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung.
- Vilović, Gordana (2004) *Etički prijepori u Globusu i Nacionalu 1999. – 2000*. Zagreb: Biblioteka Politička misao.
- Vitaljić, Sandra (2013) *Rat slikama – suvremena ratna fotografija*. Zagreb: Algoritam.
- Vozab, Dina (2014) Tisak u krizi: analiza trendova u Hrvatskoj od 2008. do 2013. *Medijske studije*, 5(10): 139-147.
- Wimmer, Roger i Dominick, Joseph (2006) *Mass media research: an introduction*. Belmont: Thomson Wadsworth.
- Yazgan, Pinar, Utku, Deniz Eroglu, Sirecki, Ibrahim (2015) Syrian Crisis and Migration. *Migration Letters*, 12(3): 181-192.

Župarić – Iljić, Drago (2014) Neregularne migracije na Mediteranu: na razmeđu politika isključivanja, straha i humanitarizma. U: Milardović, Anđelko (ur) *Stranci pred vratima Europe*. (str. 91-110). Zagreb: Pan liber.

INTERNETSKE STRANICE:

AlJazeera.com (2017) Syria's civil war explained from the beginning. <http://www.aljazeera.com/news/2016/05/syria-civil-war-explained-160505084119966.html>

Pristupljeno 12.03.2017.

Amnesty.org (Amnesty International) (2017) Syria 2016/2017. <https://www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/syria/report-syria/>

Pristupljeno 12.03.2017.

CMS.hr (Centar za mirovne studije) (2017) Azil i integracijske politike. <http://www.cms.hr/hr/azil-i-integracijske-politike/azil> Pristupljeno 12.03.2017.

Easo.europa.eu (European Asylum Support Office) (2017) General information on Relocation. <https://www.easo.europa.eu/about-us/what-relocation/general-information-relocation> Pristupljeno 12.03.2017.

Frontex.europa.eu (2015) Arrival of Migrants in February: Surge in Italy, Drop in Greece. <http://frontex.europa.eu/news/arrival-of-migrants-in-february-surge-in-italy-drop-in-greece-8F7H77> Pristupljeno 15.03.2017.

Mup.hr (Ministarstvo unutarnjih poslova) (2017) EU i međunarodna suradnja. <https://www.mup.hr/ministarstvo/eu-i-medjunarodna-suradnja> Pristupljeno 12.03.2017.

Nacional.hr, Impressum. <http://www.nacional.hr/impressum/> Pristupljeno 25.03.2017.

The Atlantic.com (2015) The Confused Person's Guide to the Syrian Civil War, Kathy Gilsinan. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/10/syrian-civil-war-guide-isis/410746/> Pristupljeno 10.03.2017.

Time.com (2017) 100 photos – The Most Influential Photos of All Time. <http://100photos.time.com/> Pristupljeno 20.04.2017.

UNHCR.org (United Nations High Commissioner for Refugees) (2014), Roundtable on Refugee Protection and International Migration in the Western Balkans: Suggestions for a Comprehensive Regional Approach.

<http://www.unhcr.org/protection/migration/531d8ad29/roundtable-refugee-protection-international-migration-western-balkans-suggestions.html?query=Roundtable%20on%20Refugee%20Protection%20and%20International%20Migration%20in%20the%20Western%20Balkans:%20Suggestions%20for%20a%20Comprehensive%20Regional%20Approach> Pristupljeno 10.03.2017.

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) (2017) What we do. <http://www.unhcr.org/what-we-do.html> Pristupljeno 10.03.2017.

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) (2017) Syria Regional Refugee Response. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> Pristupljeno 10.03.2017.

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) (2017) Europe Emergency. <http://www.unhcr.org/europe-emergency.html> Pristupljeno 10.03.2017.

SAŽETAK

Prikaz izbjeglica i migranata na fotografijama u *Jutarnjem listu*, *Večernjem listu*, *Globusu* i *Nacionalu*

Proteklih su se nekoliko godina Hrvatska i susjedne zemlje našle na putu izbjeglica i migranata s Bliskog istoka i Afrike koji su se kretali prema zemljama zapadne Europe, većinom Njemačkoj i skandinavskim zemljama. Prvi izbjeglički val kroz Hrvatsku dogodio se u jesen i zimu 2015. i 2016. godine i hrvatski su mediji bili prepuni izvještaja, fotografija i snimki. Ovaj rad u prvi plan stavlja pitanje kako su izbjeglice i migranti prikazani na fotografijama objavljenima u dnevnim i tjednim novinama. Jesu li prikazivani kao žrtve ili kao prijatelja, razlikuje li se prikazivanje po nekim parametrima vremena ili medija u kojem su se izbjeglice i migranti našli? Istraživanje je napravljeno koristeći metodu analize narativa kako bi se opisale fotografije objavljujane u dnevnim listovima *Jutarnji list* i *Večernji list* te tjednicima *Globus* i *Nacional*, a u obzir su uzete fotografije objavljene u periodu od 15. rujna 2015. godine do 15. ožujka 2016. godine. Istraživanjem i analizom došlo se do zaključka da su izbjeglice i migranti više prikazivani kao žrtve, da ne postoji razlika u prikazivanju izbjeglica u odnosu na vrijeme i tiskovinu u kojem je fotografija objavljena, a primjećene su i neke posebne kategorije simbola u koje se fotografije izbjeglica i migranata mogu svrstati.

Ključne riječi: izbjeglice, migranti, izbjeglička kriza, fotografija, narativ, semiotika, žrtve

SUMMARY

Refugees and Migrants on Photographs Published in *Jutarnji list*, *Večernji list*, *Globus* and *Nacional*

In the last few years Croatia and its neighbouring countries have found themselves in the path of refugees and migrants from Middle East and Africa which have been traveling toward Western countries, mostly Germany and Scandinavia. The first big refugee influx happened in autumn and winter of 2015 and 2016 and Croatian media were flooded with reports, photographs and video materials. This theses firstly examines how the refugees and migrants were reported on and what was their media representation. Were they depicted as victims or threat, can we differentiate media portrayal based on date or media. Research is built on photographs that were published in daily newspapers *Jutarnji list* and *Večernji list* and weekly magazines *Globus* and *Nacional*. Photographs taken in consideration were taken in period from 15th September 2015 to 15th March 2016. The research and the analysis showed that refugees and migrants were mostly represented as victims and that there are no differences in their representation regarding the date of publishing or media in which they were published. Also, some specific categories of simbols of refugee and migrant portrayal were noticed.

Key words: refugees, migrants, refugee crisis, photography, narrative, semiotics, victims

PRILOZI

CD S FOTOGRAFIJAMA KORIŠTENIMA U OVOM RADU

- Slika 1. Večernji list, 20.09.2015., Specijal, 30. str.
- Slika 2. Večernji list, 02.10.2015., 10. str.
- Slika 3. Jutarnji list, 29.02.2015., 8.-9. str.
- Slika 4. Jutarnji list, 01.03.2016., 10. str.
- Slika 5. Nacional, 27.02.2016., 34. str.
- Slika 6. Globus, 09.10.2015., 55. str.
- Slika 7. Večernji list, 20.09.2015., 7. str.
- Slika 8. Globus, 18.12.2015., 64. str.
- Slika 9. Globus, 09.10.2015., 11. str.
- Slika 10. Večernji list, 12.11.2015., 12. str.
- Slika 11. Večernji list, 20.10.2015., 5. str.
- Slika 12. Jutarnji list, 18.09.2015., naslovnica
- Slika 13. Večernji list, 02.02.2016., 5. str.
- Slika 14. Jutarnji list, 16.09.2015., naslovnica
- Slika 15. Jutarnji list, 18.09.2015., 9. str.
- Slika 16. Večernji list, 02.12.2015., 9. str.
- Slika 17. The Terror of War, Nick Ut, 1972.
- Slika 18. Flag Raising on Iwo Jima, Joe Rosenthal, 1945.
- Slika 19. V-J Day in Times Square, Alfred Eisenstaedt, 1945.
- Slika 20. Starving Child and Vulture, Kevin Carter, 1993.
- Slika 21. Alan Kurdi, Nilüfer Demir, 2015.
- Slika 22. Jutarnji list, 17.09.2015., naslovnica
- Slika 23. Jutarnji list, 19.09.2015., naslovnica
- Slika 24. Večernji list, 09.12.2015., 5. str.
- Slika 25. Večernji list, 21.10.2015., naslovnica